

Prostitution som konstruktion

Socionomen i spänningsfältet mellan samhälle och individ

Av Matilda Björksaga och Emmelie Tingåker

Vt-10

Handledare: Elizabeth Martinell Barfoed

Abstract

Prostitution as a construction

The social worker in the tension between society and the individual

Discussions about prostitution seems to be of large interest for different feminist groups. The main discussions are about whether people sell sex as a result of free will, or if prostitution is a part of patriarchal structures, and that people selling sex, have been forced to do so in one way, or another. The Swedish society took a stand towards the second point of view in 1999, when the law that made it criminal to *buy* sex, came about. This led to further discussions, and some groups have accused the law of victimizing people selling sex. Institutions executing the law are foremost the police and the court. But there are also social workers, that are working with people who sell, and/or people who buy sex. We find it interesting to see how they talk about prostitution because the social workers meet people every day that sells or buys sex, and are in the same time employed by a society that sees their clients as victims or perpetrators. The aim of this study was to investigate how social workers that works with people who sell and people who buy sex, talk about their own knowledge and about prostitution. We conducted semi-structured interviews with five of the above-mentioned social workers. We found that the social workers talk about prostitution in many different ways. Many of them points out that most of the people they meet gets hurt by being in prostitution, but that there are also people who do not want to quit. There is talk about the importance of meeting these people with respect, and there is talk about how they should not be afraid to state that prostitution is harmful. They talk about their knowledge as foremost based on their own and colleagues' experiences and also on information they have received from their clients. The study is based on a constructionist perspective why we discuss the different understandings as a result of different context. In the end, we discuss consequences of the different views, and concludes with the notion that even though social work with people who sell or buy sexual services is such a small field in Sweden, social workers are still not agreeing when it comes to core questions such as how to treat them. We state that this shows one of the effects of social workers being given a wide discretion, good or bad.

Key words: prostitution, social worker, social constructionism, profession talk

Tack

Vi vill rikta ett stort tack till de som har gjort uppsatsen möjlig – respondenter som har ställt upp och delat med sig av sin tid samt ovärderlig information och vår handledare Elizabeth Martinell Baerfood som tålmodigt har stöttat, inspirerat och väglett oss. Tack också till partners, vänner och familj som har peppat oss och stått ut med vårt projekt.

Innehållsförteckning

INLEDNING OCH PROBLEMFORMULERING	1
SYFTE	3
FRÅGESTÄLLNINGAR	3
BAKGRUND	3
METOD	5
URVAL	5
VAL AV METOD	6
METODENS FÖRTJÄNSTER, BEGRÄNSNINGAR OCH TILLFÖRLITLIGHET	7
BEARBETNING.....	9
LITTERATURSÖKNING	9
BEGREPPSDEFINITIONER	10
ARBETSFÖRDELNING	11
ETISKA ÖVERVÄGANDEN	11
TEORETISKT PERSPEKTIV	13
SOCIALKONSTRUKTIONISM	13
SOCIALT FORMANDE AV MÄNNISKA OCH SAMHÄLLE	15
ANVÄNDNING AV PERSPEKTIVET I VÅR UPPSATZ.....	16
TIDIGARE FORSKNING	17
RESULTAT & ANALYS	19
DEN PROSTITUERADE SOM OFFER.....	20
MYTEN OM DEN LYCKLIGA HORAN	23
ATT HÅLLA FASADEN	24
BRIST PÅ NÄRHET	25
PROBLEMATISERING AV "OFFERDISKURSEN"	29
STEREOTYPA BILDER.....	31
SKADEREDUKTION = NORMALISERING?	34
PROSTITUTIONSKUNSKAP.....	38
BENÄMNINGAR AV DEN PROSTITUERADE	39
KONSTRUKTIONER AV PROSTITUTIONSFÄLTET.....	40
KONSEKVENSER.....	44
REFERENSER:	47
BILAGA - INTERVJUGUIDE.....	0

Inledning och problemformulering

Sexköpslagen i Sverige var unik när den kom 1999, då den innehöll ett förbud mot att köpa sexuella tjänster, med motivet att prostitution innebär ett patriarkalt förtryck och att det är skadligt att sälja sexuella tjänster (Holmberg 2008). Konsekvensen blir att Sverige kriminaliserar något som i många andra länder är tillåtet, och kanske inte ens ses som ett problem. Personer som kallar sig sexarbetare och sexaktivister blir provocerade av detta då de vill verka för att prostitution ska vara lagligt – både att sälja sexuella tjänster och att köpa sexuella tjänster (ibid.).

Östergren kom 2006 ut med en journalistisk bok där hon intervjuade 20 personer i Sverige som säljer sexuella tjänster, och som anser att det är ett frivilligt val. Både sexaktivister och queerteoretiska feminister menar att de som själva gjort valet drabbas av samhällets stigmatisering på grund av sin praktik. Denna slutsats grundas på röster från personer som berättar om ett medvetet val som gjorts efter noggrant övervägande av för- och nackdelar, och att man uppskattar njutning, bekräftelse, spänning med mera (Holmberg 2008).

Östergren (2006) är kritisk till Sveriges sexualmoral som hon menar ligger till grund för sexualpolitiken, och till lagstiftningen som hindrar människors rättigheter till sina kroppar och gör dem till personer som inte har omdöme nog att sköta sig själva. Östergren kritiserar också myndigheter i Sverige för att de inte lyfter fram sexsäljares röster i exempelvis myndighetsrapporter, utan istället låter ”experters” (personer som själva inte har erfarenhet av att sälja sex) uttalanden påverka till exempel utvärderingar av lagstiftningen. Hon menar också att man skildrar tragiska exempel av sexsäljare istället för att lyfta fram deras åsikter. Detta för att kvinnor i prostitution ses som offer i Sverige, och berättelser om hemska livsöden kan vidmakthålla den bilden (ibid.).

Man kan enligt Westerstrand (2008) urskilja två huvudsakliga synsätt när det gäller prostitution. Det ena handlar om att man vill få bort skadliga element som den för med sig – detta genom att minska stigmatiseringen och införliva det mer i samhället. Det andra perspektivet ser prostitution som en del av ett patriarkalt förtryck, och som skadligt i sig. Prostitutionen innehåller och skapar per definition

de skadliga elementen. Man kan alltså inte bli av med dessa om man inte gör sig av med prostitutionen.

Enligt Holmberg (2008) menar den brittiska sociologen Joanna Phoenix att det finns en fara i att anamma något av dessa perspektiv, då man antingen riskerar att passivisera kvinnor i en offerroll, eller osynliggöra kvinnornas strukturella kontext. Hon menar därför att man, om man ska kunna bemöta människor med skilda bakgrunder, behov och kontexter, måste kunna se och förstå dessa problem.

När vi arbetat med studien har vi lagt märke till att socialt arbete med personer som köper eller säljer sexuella tjänster, är ett litet fält i förhållande till andra verksamheter inom socialtjänsten – det engagerar endast cirka femton socionomer totalt. Fältet är ändå intressant att studera, på grund av dess laddning. Socionomens yrkesroll handlar ofta om att dras mellan lojaliteten till klient/brukare och myndighet och samhälle (Meeuwisse & Swärd 2006). Synen som ligger till grund för lagstiftningen är tydligt negativ till prostitution, men i samhället fortgår diskussionen. Dessutom finns klienternas/brukarnas olika livsberättelser och behov vilket man kan tänka sig gör arbetet än mer komplext. Som vi uppfattar diskussionen, finns det spänningar kring fenomenet prostitution som speglar normer, moral samt skilda definitioner av verkligheten beroende på från vilket håll den betraktas eller vem som tillfrågas. Vi anser därför att Berger & Luckmanns (2003) teoretiska perspektiv om sociala konstruktioner är ett bra verktyg för att analysera vår empiri, och kommer att använda det som utgångspunkt för studien.

Vi frågar oss hur socionomer hanterat det laddade fält som arbete kring prostitution tycks utgöra, hur de påverkas av det och om de tar ställning. Enligt Phoenix är ju detta en viktig balansgång för dem som möter personer i prostitution. Fullständiga svar på dessa frågor kan vi inte få, men vi tänker att de till viss del kan speglas i hur socialarbetarna talar om ämnet, vilket lett oss till nedanstående syfte och frågeställningar.

Syfte

Syftet med studien är att undersöka hur socionomer som arbetar inom verksamheter som riktar sig till människor som säljer eller köper sex, talar dels om sitt eget arbete och dels om prostitution.

Frågeställningar

- Vad säger socialarbetarna om orsaker och konsekvenser av prostitution?
- Hur talar socialarbetarna om sitt uppdrag, sin verksamhet och sin yrkeskunskap?
- Vad säger socialarbetarna om samhällets syn på prostitution och verksamheten?

Bakgrund

Det finns tre kommunala verksamheter i Sverige idag (med totalt ca 15 anställda socionomer), som inriktar sig på att möta personer som säljer och personer som köper sexuella tjänster. I början av vårt arbete läste vi verksamhetsberättelser, information på hemsidor och kartläggningar från verksamheterna, för att få en inblick i hur man arbetar med målgrupperna i Sverige idag. Nedan följer en sammanfattning för att ge ytterligare förståelse för vår empiri.

Den ena verksamheten, som finns i Malmö, heter ”Kompetenscenter prostitution” och består av tre delar: Prostitutionsgruppen, FAST (försäljning av sexuella tjänster) och KAST (köp av sexuella tjänster). Prostitutionsgruppen arbetar uppsökande, behandlande och kartläggande gentemot personer som säljer sex i gatumiljö. De presenterar flera verksamhetsmål, bland annat att på olika sätt förhindra att minderåriga hamnar i prostitution, eller att få bort dem, eller deras mödrar därifrån. Målen handlar även om samarbeten med polis och smittskyddsläkare samt om att informera och ”delta i samhällsdebatten avseende prostitutionens utveckling”. (Malmö stad 2009)

I verksamheten FAST beskrivs huvudmålen vara att arbeta förebyggande, rådgivande och förändrande. Detta innebär bland annat att finnas som en resurs

för andra yrkesverksamma som möter personer som säljer sexuella tjänster i sitt arbete. Deras fokus ligger på sexhandeln som sker på andra arenor än gatan, varför de har behov av att kontinuerligt inhämta information om prostitutionen i Öresundsregionen, bland annat på Internet. De beskriver också, precis som prostitutionsgruppen att ett av deras viktigaste mål är att stoppa nyrekrytering av unga. Tanken med de två sista huvudmålen är ”att de skall vara förutsättningslösa, lättillgängliga och främst styras av de behov aktiva sexsäljare har”(Malmö stad 2009).

KAST i Malmö ingår i stadens arbete för att minska prostitution. Målen som beskrivs är att minska prostitution, men också minska spridning av sexuellt överförbara sjukdomar. Här bedriver personalen ”uppsökande arbete, förebyggande insatser och opinionsbildning”. De erbjuder och utvecklar rådgivning och stödsamtal till målgruppen (personer som har erfarenhet av att köpa sexuella tjänster) via Internet, telefon och personliga samtal. En del av arbetet är också att kontinuerligt skaffa information om sexköp i Öresundsregionen (Malmö stad 2009).

I Göteborg finns Prostitutionsgruppen och KAST (Köpare av Sexuella Tjänster). KAST-verksamheten här ser ut ungefär som den i Malmö (Göteborgs stad 2010). I beskrivningen av Prostitutionsgruppens arbete ser det lite ut som en sammanslagning av det Prostitutionsgruppen och FAST i Malmö gör. De arbetar uppsökande, vilket syftar på kontaktskapande och kartläggning. Detta sker både i gatumiljö och på Internetforum. De har också behandlingsarbete som kan handla om råd och stöd, men också längre behandlingskontakter. Det tredje området är strukturförändrande, vilket innebär föreläsningar och att de tar emot studiebesök, för att vidarebefordra kunskap och i längden verka attitydförändrande (Göteborgs stad 2008).

Prostitutionsenheten i Stockholm vänder sig till ”såväl sexköpare som /.../personer som prostituerar sig”. (Stockholms stad 2009) Syftet är att ge dem som vill sluta köpa/sälja sexuella tjänster råd och stöd. Det beskrivs i en broschyr hur man i Stockholms stad har ”beslutat att staden ska arbeta för att minska prostitutionen, minska efterfrågan på sexuella tjänster och att människohandel för sexuella ändamål ska upphöra”. (ibid.) Vi tolkar det som att detta även är Prostitutionsenhetens mål. Arbetet är uppdelat i olika mindre inriktningar. Det finns, som i de båda andra städerna, uppsökande arbete i gatumiljö med inriktning

på personer som säljer sexuella tjänster. De har behandling i form av råd och bearbetning i samtal, dit även människor som tidigare sålt sexuella tjänster är välkomna. Det finns också arbete som riktar sig till ”människor som utsätts för människohandel för sexuella ändamål”. (ibid.) *Spiralen* är en medicinsk mottagning (landstinget) inom verksamheten där man kan bli erbjuden läkarkonsultationer. Som kvinna kan man också få träffa barnmorska och gynekolog. På KAST (Köpare Av Sexuella Tjänster) i Stockholm erbjuds, som i de andra städerna rådgivande och behandlande samtal, men personalen arbetar även uppsökande (ibid.).

Metod

Urval

För oss föll det sig naturligt hur vi skulle göra vårt urval, då socialt arbete med prostitution inte omfattar så många socialarbetare. Vår tanke var att vända oss till socionomer, då vi inte ville få med personer med olika professionsbakgrunder, eftersom vi inte ville att det skulle vara grunden för skillnader i resultatet. Vi var intresserade av socionomer som huvudsakligen jobbar med prostitution och till exempel inte de som ibland möter prostituerade i sitt arbete med missbruk eller ekonomi. Detta då det inte är säkert att de som ej arbetar med prostitution huvudsakligen, har kommit i kontakt med fler än en, om ens någon person med erfarenhet av prostitution.

Socionomerna i de verksamheter vi vänt oss till är inriktade på att arbeta med just personer som säljer eller köper sex, och problematiken däromkring. Vi har vänt oss till alla socionomer som arbetar i dessa verksamheter i landet. Som beskrivet tidigare jobbar socialarbetarna med målgrupperna i både behandling, uppsök och kartläggning samt med personer på olika arenor såsom gatan, Internet, klubbar med mera. Detta ger den bredd vi är intresserade av, då vi här tror att vi kan hitta skillnader i hur man uppfattar sexsäljares grad av frivillighet och hur man ser på sitt arbete.

Vi valde att skicka ut e-post till de personer som arbetade i dessa verksamheter. Inledningsvis var ett flertal respondenter intresserade, dock hade inte alla möjlighet att medverka på grund av resursbrist. Från en stad fick vi tre

intervjupersoner, men från två av städerna fick vi beskedet att vi bara fick intervjua en person i arbetsgruppen på grund av resursbrist. Fem intervjuer tyckte vi ändå kunde räcka, då vi tänkte göra ett genomgripande analysarbete. På en av våra resor försvann dock den mp3-spelare som var det enda stället vi hade en av våra inspelade intervjuer sparade på. Nu hade vi alltså bara fyra inspelade intervjuer kvar, och ont om tid att leta efter och genomföra fler. Dessutom hade vi kontaktat alla i verksamheterna i hela landet, och fått så många svar vi kunde från dem. Det kändes heller inte rätt att använda fyra intervjuer från nämnda arbetsgrupper, och en eller två från något annat sammanhang, då vi skulle riskera att få ett alltför spretigt material. Sånär i efterhand ser vi att vi skulle ha varit hjälpta av att från början göra ett större urval och ha personer att intervjua i reserv. Vi bestämde oss nu för att använda även den femte intervjun, nöja oss med de intervjuer vi hade, och göra djupdyk i dessa vad gäller analys. Här kan vi också nämna att intervjuerna var 1-1 timme och 40 minuter långa, och att de fyra transkriberingarna tillsammans omfattade 70 sidor.

Val av metod

Kvalitativ metod har valts då vårt syfte och våra frågeställningar strävar efter svar byggda på förståelse av en företeelse, snarare än att förklara ett fenomen (Aspers, 2007, s 36). Vi har utgått ifrån deduktiv strategi vilket innebär att vi använt oss av befintlig teoribildning, i vårt fall socialkonstruktionistiskt perspektiv, för att bearbeta, analysera och förstå vår empiri (Blom, Morén och Nygren, 2006, s 150).

Semistrukturerade intervjuer innebär intervjuer där vi på förhand formulerar frågor, men då vi inte är tvungna att hålla oss till dessa strikt, utan kan följa upp och fördjupa intressanta teman som kan komma upp under samtalets gång (May, 2001, s 150-151). Vi ansåg att detta var en bra metod eftersom vi inte var ute efter en strikt jämförande studie, då det kanske varit viktigare att ha samma frågor till alla. En komparativ studie skulle även ha krävt fler intervjupersoner, vilket inte var möjligt i vårt fall. Vi var istället mer intresserade av att förstå hur just socialarbetare kan tänka kring vårt tema. Att ändå ha med sig ett antal frågor kändes bra då det var vissa saker vi fann viktigt att få besvarade av varje respondent. Det har också underlättat att möjliggöra en sammanhållen kodning av hela vår empiri. Vi befarade att vi med en helt öppen intervju skulle riskera att känsliga frågor undveks eller att vi skulle komma ifrån ämnet.

Metodens förtjänster, begränsningar och tillförlitlighet

Den semistrukturerade intervjuformen gav möjlighet att gå djupare in på respondenternas svar, och det underlättade förhoppningsvis för dem att själva välja vad de vill trycka på och belysa det de själva uppfattar är av vikt för ämnet. Andersson & Swärd (2008) skriver att i en intervjusituation där den som deltar i studien är medskapare, ges denne utrymme att påverka frågor, följdfrågor och svar i större utsträckning. Detta gör att han/hon verkligen kan föra fram sina tankar och redogöra för sin situation. Att ge respondenterna utrymme och makt att påverka informationen vi får av dem upplevde vi som rimligt, då vi ville få fram socialarbetarnas egen syn på prostitution. Då intervjuerna skulle ha en semistrukturerad form, tänkte vi att vi även skulle få en empiri som inte blev starkt tematiserad från början, vilket skulle medföra en ökad möjlighet att genom kodning hitta nya perspektiv att analysera. Detta resonemang har senare visat sig vara riktigt.

Vi har båda närvarat vid varje intervju, vilket respondenterna inte haft något emot. Tanken var att vi på detta sätt skulle öka kvalitén på empirin, då vi var två personer med eventuellt olika perspektiv på informationen. Detta gav oss också möjlighet att fylla i när vi uppfattade att intervjuaren missat att ställa frågor, och även hjälpas åt att följa upp trådar hos respondenten.

Vid forskning är det viktigt att vara uppmärksam på både sin vardagskunskap och sin teoretiska kunskap (Aspers 2007). När vi har intervjuat socionomer har vi som socionomstudenter å ena sidan tagit vissa saker för givna, som en forskare utan denna bakgrund skulle ha lättare för att problematisera. Å andra sidan har vi haft en fördel av att vi lättare har kunnat förstå socionomprofessionen och sättet de arbetar på, varför vi kanske har haft möjlighet att ställa mer fördjupande och relevanta frågor. Forskaren har givetvis dessutom en teoretisk kunskap med sig när hon studerar världen. Vi läste om prostitution ur olika perspektiv, och tog på oss socialkonstruktionistiska glasögon när vi mötte socialarbetarna på fältet (ibid.). Här kan risken finnas att vi missat andra intressanta fynd. Men eftersom vi slutgiltigt valt teoretiskt perspektiv och frågeställningar först när vi hade samlat in empirin, tror vi inte att detta blivit ett problem i vårt uppsatsskrivande.

En risk med två intervjuare närvarande kan vara att respondenten känner sig obekvämd då det ökar asymmetrin i intervjusituationen. En sådan osäkerhet skulle

kunna minska tillförlitligheten i studien, då intervjupersonerna inte skulle kunna vara öppna. Vi minskade denna risk genom att skicka ut information innan intervjutillfället, för att ge respondenten möjlighet att förbereda sig eller tacka nej till att ha två personer närvarande vid intervjun. Det finns även en skillnad mellan att vara klient/brukare och bli intervjuad och att bli intervjuad som professionell. Den professionella är inte lika utsatt och bör även kunna hantera intervjusituationen som en del i sin yrkesroll. Ingen av våra respondenter uttryckte någon tveksamhet kring att bli intervjuade av just två personer, och situationen i rummet upplevde vi kändes naturlig. Intervjupersonerna vi valt är också människor som är vana vid intervjusituationer och att föreläsa. Vi förberedde oss genom att ställa intervjufrågorna till en testperson, för att se om denne uppfattade dem rätt, och läste på frågorna för att lära känna dem inför intervjun.

I olika metodböcker går det att läsa om risken att man som intervjuare påverkar respondenten i berättandet (t ex Andersson & Swärd et. al 2008). Vi utgår dock ifrån ett socialkonstruktionistiskt perspektiv, av vilket följer att interaktion mellan människor oundvikligen innebär en ömsesidig påverkan (Berger & Luckmann 2003)¹. Det var ändå viktigt för oss att vara medvetna om detta och vi försökte i stor utsträckning låta intervjupersonen leda samtalet, och försökte även att undvika att ställa ledande frågor. Det faktum att vi var två intervjuare gjorde att vi hade möjlighet att kontrollera varandra på denna punkt, men det medför också att det är ytterligare en person förutom intervjupersonen som påverkar berättandet. Då vi senare genomförde intervjuerna märkte vi att vi anpassade oss till de olika socialarbetarna och använde uttryck som de uppgav att de tyckte var okej att använda, för att inte stöta oss med dem, vilket vi i efterhand kan se var ett uttryck för interaktion.

I en intervjusituation med en socialarbetare möter man som forskare en person som finns i en kontext som påverkar denne, men som han/hon ofta ser som självklar (Aspers, 2007). Detta kan leda till att denne för att hantera sina arbetsuppgifter själv gjort ett tolkningsarbete genom att vända sig till tidigare erfarenhet, regler inom organisationen, forskning och teorier. Det intervjupersonen berättat om sina klienter men också om sin yrkesutövning är

---

¹ Användandet av detta teoretiska perspektiv påverkar vårt tillvägagångssätt och våra tankar kring metod, varför metod- och teoridel till viss del smälter samman. Därför kommer det att finnas tankar kring teori i metoddelen och vice versa.

alltså redan tolkad kunskap (Andersson & Swärd 2008). Det vi är intresserade av är just respondenternas egna uppfattningar och förklaringar, och analysen har också byggts på detta; att uppfattningarna är konstruerade utifrån de intervjuades olika kontexter, varför vi inte ser detta som något problem.

I ett arbete som bygger på ett socialkonstruktionistiskt perspektiv kräver det vetenskapliga begreppet tillförlitlighet särskild uppmärksamhet. Det som kommer fram i intervjuerna är, som påpekats ovan, samskapat av oss tre som finns i rummet, och därmed påverkat av det vi alla tre har med oss sedan innan av tolkningar av verkligheten. Allt som hänt sedan intervjuerna har varit vidare tolkningar av det som kommit fram, och vi har inte någon avsikt att presentera en ”sanning”. Vi har dock, för att minska vår tolkningspåverkan, spelat in våra intervjuer samt transkriberat dem i sin helhet. Om vi enbart antecknat hade vi riskerat att missa bitar vi inte omedelbart ansåg var viktiga. Vi märkte också att vi efter en intervju ofta uppfattat saker på olika sätt. Hade vi gjort anteckningar hade de kanske därför varit än mer vinklade utifrån vår förförståelse. Nu kunde vi gå tillbaka till transkriberingarna och se vad intervjupersonerna verkligen sa.

Intervjun som försvann rekonstruerades genom att vi var för sig skrev ned det vi kom ihåg, och sammanfogade sedan texterna i ett dokument. Det vi var osäkra på, eller inte var överens om plockade vi bort. Vi gjorde även ett försök att få rekonstruktionen bekräftad av respondenten, då vi skickade den via e-post. Vi fick dock inget svar. Då vi är två som kunnat kontrollera varandra anser vi att dokumentet är tillräckligt tillförlitligt, även om vi naturligtvis använder det på annat sätt än de fyra andra intervjuerna (exempelvis inga citat härifrån).

Bearbetning

När vi samlat in intervjumaterialet valde vi att koda all text utifrån variabler på olika teman som hjälpte oss att uppmärksamma frågeställningarna. När teman kodats plockades de ur texten och sammanställdes för att framträda enhetligt och jämföras med varandra. Denna process var viktig för att få en bild av materialet inför analysen.

Litteratursökning

Vi ville hitta intressanta utgångspunkter för vår uppsats om prostitution, och sökte först på Google och PressText, för att se vilka ämnen som kom upp till diskussion. Efter detta sökte vi i Elin (en samling av databaser, förlag och öppna e-print arkiv som är lösenordsskyddat), Ebsco, HighWire, JSTOR, Informaworld, Haworth press och Google scholar på prostitu* (ringar in båda svenska och engelska begrepp som prostitution, prostituerad samt prostitute) men fick ett ohanterligt antal artiklar, varför vi bara tittade på några av de mest nyligen skrivna – från 2009-2010. Därefter sökte vi på prostitu* AND social work, för att få ett snävare fält som inriktar sig mer tydligt på socialt arbete. Här hittade vi flera relevanta artiklar. Senare återkom vi till dessa databaser också med sökord som prostitu* och moral, ”professional view”, ”social workers view” mfl. med varierande resultat. Vi sökte också på bland annat ordet prostitution på Libris. Vi fann mycket information och många böcker av varierande kvalitet och relevans.

Från studiebesöket på kompetenscenter för prostitution i Malmö, hade vi också fått material om kartläggning av sexköp i Öresundsregionen samt en kartläggning av hur Internet används för att erbjuda/marknadsföra sexuella tjänster i Öresundsregionen. Kompetenscenterns hemsidor visade sig vara till nytta gällande verksamhetsinformation. Vi fick även en del lästips av våra intervjupersoner.

Libris och Lovisa (Lunds universitetsbibliotek) användes samt de ovan nämnda databaserna på sökorden socialkonstruktivism, sociala konstruktioner, socialkonstruktionism, och kombinerade också med sökord som prostitution och socialt arbete (även på engelska) och fick fram ett antal resultat. Sedan tidigare kurslitteratur var vi bekanta med bland annat Berger och Luckmanns *Kunskapssociologi*, vilken är en klassiker inom området socialkonstruktionism, och som vi valde att använda oss av.

Begreppsdefinitioner

När vi har valt olika begrepp, har vi försökt att använda begrepp innehållande så lite laddning som möjligt. Som vi förstått det, kan dock ett begrepp som är värdeneutralt för någon, vara mycket laddat för någon annan, vilket gör detta till en svår balansgång. Något sådant som neutrala begrepp finns alltså inte, men vi vill i alla fall försöka vara så neutrala som möjligt, då vi i uppsatsen inte vill ta ställning för ett visst synsätt.

Vi har efter diskussion om huruvida vi ska använda begreppet klient eller brukare i vår text, kommit fram till att skriva *klient/brukare*. Detta kan se något förvirrande ut, men de personer vi intervjuat har valt olika. Genom att använda båda begreppen har vi breddat förståelsen utan att ”välja sida”. Vi har valt att skriva försäljning eller köp av *sexuella tjänster*, då dessa är breda begrepp som innefattar mycket, till skillnad från att bara säga försäljning eller köp av sex. Vi har valt att säga *prostitution* då det verkar vara ett mer allmänt använt begrepp till skillnad från könshandel eller sexhandel, vilka vi uppfattar som begrepp som är starkare kopplade till olika synsätt. Vi har valt begreppen *person som köper sexuella tjänster* och *person som säljer sexuella tjänster*, då detta enligt oss är breda termer som inte säger något om inställning vare sig hos benämnnaren eller den benämnda. Vi tycker också, såsom några av intervjupersonerna, att det är begrepp som säger vad personen gör, istället för att säga något om dennes identitet, vilket kan vara fallet med begreppen sexsäljare, sexarbetare, prostituerad, sexköpare och så vidare. Däremot har vi använt begreppet ”den prostituerade” i våra rubriker, då begreppet ”personen som säljer sexuella tjänster” här gjorde dem alltför klumpiga och diffusa.

Arbetsfördelning

Då vi varit två som skrivit, har vi kunnat dela upp arbetet ibland. Vi har dock haft samma arbetsbelastning, och har skickat texterna mellan varandra för kommentarer, och även bytt texter med varandra, för att få en helhet. Mycket tid har gått till diskussioner för att försäkra oss om att vi var på samma spår. Varje del är alltså genomarbetad av oss båda, även om vi haft huvudansvaret för olika bitar. Vi har båda läst den viktigaste litteraturen, men en del av artiklarna och böckerna har vi delat upp.

Etiska överväganden

Inom forskning är en viktig etisk princip att kunna garantera dem som ingår i studien anonymitet (Vetenskapsrådet 2002). Då populationen inte är så stor blir detta ett problem. En lösning är att vi har valt att inte bara vända oss till dem som arbetar på den närmaste orten, utan även till de andra städerna där prostitutionsenheter finns. Trots detta är det bara totalt ca 15 personer det rör sig

om. Därför har vi muntligt tydliggjort detta problem för respondenterna före varje intervju. Dock har ingen av respondenterna upplevt detta som ett problem, då de menar att de står för det de säger, och är vana vid att intervjuas. Att vända sig till de tre olika städerna har även reducerat risken för att vi har fångat enbart en arbetsplatskultur. Genom att intervjuas respondenter på olika arbetsplatser har vi fått tillgång till ett större urval av personer som inte är starkt kopplade till varandra.

I uppsatsen har vi avidentifierat respondenterna genom att endast ange dem som källa vid citat, och då har de blivit betecknade med varsin siffra (1, 2, 3 och 4). Vi har även bytt benämning av kön på en del av personerna i texten för att ytterligare minska möjligheten att känna igen vilka respondenterna är. De kommer som sagt från tre olika städer i Sverige, en av städerna omnämns i uppsatsen och benämns då som X-stad.

Siffrorna som betecknar intervjupersonerna har bestämts utifrån vilken ordning deras citat först dyker upp i texten. Dock har vi behållit samma siffra på varje person genom hela analysen, för att läsaren ska ha möjlighet att dra egna slutsatser utifrån citaten. Läsaren kan även själv göra egna tolkningar av citaten och koppla dem samman för att få en helhetsbild av intervjupersonen. I och med citaten blir också vi som intervjuare synliga, något som Potter menar är positivt för den akademiska studien, då läsaren inte är beroende av forskarens förmåga att återge vad som sagts (jfr Martinell Barfoed 2008).

Vi har följt Vetenskapsrådets (2002) forskningsetiska principer, som består av fyra olika etiska koder; *Informationskravet*: vi har informerat respondenterna om vår forskning, både via e-post innan första mötet samt vid intervjun.

Informationen kommer att röra deras del i den, samt hur forskningen ska användas. *Samtyckeskravet*: respondenterna har informerats om att deras medverkan är frivillig och att de när som helst kan dra sig ur, om så önskas, utan krav på motivering. *Konfidentialitetskravet*: vi har, så långt det är möjligt, säkerställt respondenternas anonymitet genom avidentifiering i texten, vi har gjort vårt bästa för att förvara materialet säkert, samt kommer att förstöra intervjumaterialet efter godkännande av uppsats. Dessvärre har den mp3-spelare där vi förvarat våra intervjuer försvunnit under en av våra resor, vi har informerat samtliga berörda om detta skriftligt. Vi använde dock inga namn i ljudfilerna, och tror inte att det finns något intresse hos en privatperson som hittar spelaren, att

använda sig av filerna, eller söka upp intervjupersonerna. Tyvärr kan vi självklart inte vara helt säkra, vilket förstås innebär en stor etisk brist i vårt arbete. Vi har informerat respondenternas om att deras uppgifter inte kommer användas till annat ändamål än denna C-uppsats, enligt *nyttjandekravet*. Våra åtgärder för att skydda respondenternas integritet är (bortsett från den försvunna mp3-spelaren) i enlighet med Lag (2003:460) om etikprövning av forskning som avser människor 10 §. Vi är medvetna om att forskning i omfattningen av en C-uppsats inte kommer bidra med så mycket i avseendet nytta för varken respondenterna eller samhället. Men vi anser heller inte att det kommer bringa skada då respondenterna är professionella och vi förväntar oss att de ska kunna hantera våra frågeställningar. Detta i enlighet med Lag (2003:460) om etikprövning av forskning som avser människor, 9 §.

Teoretiskt perspektiv

Socialkonstruktionism

När vi samlat in vår empiri, bestående av intervjuer med socialarbetare som redovisar sin syn på prostitution och på sitt arbete, fann vi att den innehöll många skiftande tankar. Det föreföll intressant att försöka förstå hur så olika synsätt kunnat uppstå. Socialkonstruktionism är ett teoretiskt perspektiv som kan användas för att analysera vad som händer mellan människor och mellan grupper, hur ”verkligheter” skapas och upprätthålls. Berger & Luckmann, två professorer i sociologi, har skrivit den sociologiska klassikern från 1966, ”*Kunskapssociologi, hur individen uppfattar och formar sin sociala verklighet*” som fokuserar på hur människors kunskap påverkar deras handlande i vardagen. Vi har valt att genomgående använda oss av boken för att beskriva det socialkonstruktionistiska perspektivet. Nedan förklaras det teoretiska perspektivet i korthet genom att gå igenom några viktiga begrepp inom området som har relevans för vår studie. Under rubriken ”användning av perspektivet i vår uppsats” kommer perspektivets giltighet samt relevans för vår uppsats kort att diskuteras.

Berger & Luckmann (2003) menar att vardagslivet uppfattas som verklighet för människor, den är tolkad och subjektivt meningsfull. Synen på världen konstrueras av människors tankar och handlingar och dessa upprätthåller ”verkligheten”. Om man ska undersöka ett socialt fenomen bör man utgå från de kontexter människor verkar i.

Subjektiva processer innebär att människor är medvetna om att det finns olika verklighetsuppfattningar, och att hon kan röra sig mellan dessa. Vissa upplevelser framstår som mer dominanta än andra, dessa blir verklighet för individen och uppfattas som naturliga. Vardagslivet framstår som ordnat och som att det är så oberoende av människan (Berger & Luckmann 2003). När subjektiva processer *objektiveras*, det vill säga mänskliga känslor och tankar uttrycks på sätt som är tillgängliga för människor i en gemensam värld och då ses som objektiva, skapas intersubjektivt *commonsense*-tänkande, det vill säga människors gemensamma uppfattning av verkligheten. ”Commonsense-kunskap är den kunskap jag delar med andra under vardagslivets normala, självklara rutiner.” (Berger & Luckmann, 2003, sid. 35) *Reifikation* har skett då människan inte längre uppfattar förståelser av verkligheten som konstruerade av människor, utan som naturgivna eller gudagivna sanningar. Paradoxalt nog fortsätter hon därigenom att producera och konstruera sin värld. Människor kan inte existera utan att kommunicera och interagera med andra, men är samtidigt medvetna om att det finns olika syn på den gemensamma världen (ibid.).

Individer uppfattar andra som olika *typer*, ex ”tant”, ”frisör” och så vidare, och handlingar och saker denne gör och säger befäster typerna, men det kan också vara saker som läggs till innebörden av rollerna, och typifieringsschemat ändras då, det vill säga förhållningssättet till personen. Även den andre uppfattar mig som en typ och en förhandling sker mellan oss då vi avviker från typerna. Ju längre avstånd det är mellan två personer desto mer anonyma blir de för varandra. Till exempel kan en person framstå som en ”typisk ungdom” om vi läser om denne i tidningen, medan en ungdom i vår vänskapskrets blir en person för oss, som ibland avviker från typen. Hur ofta personer träffas och hur betydelsefulla de upplevs för varandra, spelar också en roll för åsikternas tyngd. Typifieringarna skapar den sociala strukturen, och interaktionsmönster etableras tack vare dem (ibid.). Typifiering i denna studie kan exempelvis gälla synen på och benämningen av personer som säljer eller köper sex.

Socialt formande av människa och samhälle

Samhället är skapat av människor, och det är under fortgående utveckling genom konstruktionistiska processer, och skulle alltså teoretiskt upphöra om människor slutar producera det. Mänsklig aktivitet som upprepas inordnas i vanemönster, vilket leder till att de kan utföras enklare. Dessa upprepade handlingar formar mönster som blir meningsfulla och självklara. Det begränsar också alternativ av val, och ger en ”psykologisk lättnad”, då energi kan läggas på andra viktiga saker. Enligt Berger & Luckmann (2003) skapas vad de kallar en *institutionalisering* ”Institutionalisering uppträder varhelst det förekommer en ömsesidig typifiering av vanemässiga handlingar av typer av aktörer”. (ibid. s 70)

Institutionaliseringarna är tillgängliga för de aktörer som ingår i gruppen. Institutionerna är resultat av sin historia, och de styr människor genom att de har skapat vissa vägar som ”de enda rätta”. På detta sätt kontrolleras människors handlingar. Antaganden görs av människor att andra typifierar på samma sätt, typifieringarna uttrycks genom handlande och så småningom kommer individerna att spela roller och även ta över varandras roller. Genom att de skapar ett gemensamt sätt att handla på kommer de kunna förutsäga varandras agerande till viss del vilket ger en tryggare interaktion. Då människors beteende förts vidare till nästa generation har institutionaliseringen fullbordats. Genom överförandet till andra befästs också handlingarna hos upphovsmakarna (Berger & Luckmann 2003).

En del av människans upplevelser bevaras och kan användas för att känna igen företeelser, de *sedimenteras*. Om många människor sedimenterar samma kunskaper och de blir tillgängliga för flera genom ett system, bildar de ett ”gemensamt kunskapsförråd”. Fysiska föremål och handlingar kan användas för att bekräfta kunskap. Det kan råda skilda meningar om *legitimering* av kunskapen då kunskapen ska internaliseras. *Internalisering* innebär att kunskap tas in som objektivt giltig sanning. När människor agerar enligt roller utifrån ett gemensamt kunskapsförråd är de aktörer i en gemensam kontext. Rollinnehavarna vet att de övriga innehavarna känner till rollerna och kan därmed kräva att alla följer dem, vilket ger kontroll. Berger & Luckmann menar att allt institutionaliserat handlande innefattar roller (ibid.).

Om människor uppfattar att det finns en åsikt som inte stämmer överens med deras, kan de agera för att tillintetgöra konkurrensen, genom att skapa *negativ legitimering* av det potentiellt hotande begreppet. Man ger definitionen en låg status så att det inte tas på allvar av övriga. Ett annat sätt att agera på är att förklara och bryta ned definitionen med egna termer. De översätts och tas in i den egna förståelseramen (ibid.).

Användning av perspektivet i vår uppsats

Det är viktigt att vara medveten om samhällets påverkan på ”prat”, hur sociala konstruktioner skapar sanningar och att människor agerar därefter. Genom vårt sätt att tala och uttrycka oss skapas vår verklighetsuppfattning. Enligt detta teoretiska resonemang bör vi lyssna på det som förmedlas av våra intervjupersoner – utan att dra förhastade slutsatser. Analysen innebär för vår del en tolkning av intervjusamtal, vilket enligt använt perspektiv är en subjektiv process. Vi uppfattar utsagorna utifrån våra preferenser och våra föreställningar om svaren, vilket inte nödvändigtvis stämmer överens med avsändarens tanke.

Det finns både fördelar och nackdelar med det socialkonstruktionistiska perspektivet. En konsekvens av perspektivet är att det inte går att finna någon objektiv kunskap genom en vetenskaplig ansats, att det man får fram är subjektivt men framställs som objektiv (Berger & Luckmann 2003). Det innebär för vår del att vi inte kan ”se bortom pratet” och försöka hitta någon slags ”obefläckad kunskap” om prostitution hos respondenterna, utan det vi får av dem är ”prat” utifrån deras syn på sin verklighet, vilken vi kan lyssna till.

Martinell Barfoed (2008) tar upp kritik som riktas mot perspektivets användning i forskning som handlar om att det blir svårt att säga något om någonting, varför nyttan med studier utifrån perspektivet ifrågasatts. En kritik handlar om att man ofta hamnar i att å ena sidan hävda att all kunskap är socialt konstruerad, och å andra sidan använda sin egen kunskap som om den vore ”sann”. Dessa ”problem” med perspektivet har vi brottats med under uppsatsens gång. Hur för man fram sin forskning som viktig, då man måste säga att den i stort är produkten av ett samskapande mellan intervjuperson och forskare? Hur skriver man slutsatser utan att hamna i att säga att något *är* på ett visst sätt? Å ena sidan kan det uppfattas som att man som forskare undergräver sin egen position med perspektivet. Å andra sidan finns det, vilket Martinell Barfoed (2008) också tar

upp, flera fördelar. Genom att använda oss av detta perspektiv, hamnar vi inte lika lätt i fällan att framhålla vissa sätt att se på verkligheten framför andra. Vi kan istället presentera det ”prat” vi samlat in, och mer eller mindre låta det tala för sig självt, utan att försöka bevisa en ”sanning”.

Perspektivet är intressant för just vår studie, då vi uppmärksammat att det finns olika sätt att tala om prostitution på från olika grupper, politiska grupperingar och perspektiv. Olika förståelser av vad prostitution innebär konstrueras. Som vi ser det handlar det om att man ser på saken från olika synvinklar. I de olika lägren skyller man ”de andra” för att tala om personer som säljer sex eller prostitution på ett sätt som är till skada. Vi vill med detta som bakgrund titta på hur socionomer på fältet talar om prostitution, och hur de uttrycker att man bör förhålla sig till ämnet.

Tidigare forskning

Som nämnts i inledningen utgör prostitution ett omdiskuterat ämne. För vår studie, som ju handlar om hur svenska socionomer talar om prostitution, är forskning som behandlar prostitution i Sverige men även forskning kring diskussionen om prostitution relevant. Sven-Axel Månsson, professor i socialt arbete, och Ulla-Carin Hedin, docent i socialt arbete, är viktiga namn inom den svenska forskningen om prostitution. De har båda gjort flera studier, exempelvis ”Vägen ut” (1998) där de intervjuar ett antal kvinnor som säljer sexuella tjänster. Vi har också valt att ta upp en svensk avhandling som lyfter olika sidor av diskussionen kring prostitution och ställer dem mot varandra. Detta för att ge en bakgrund till olika ståndpunkter som kommer fram i vår studie.

Ett år innan sexköpslagen fastslogs, bidrog Hedin och Månsson (1998) till forskningen om prostitutionsfältet. Författarna menar att det fanns behov av mer kunskap om vad det är i processen som hjälper personer som säljer sexuella tjänster att lämna prostitutionen. Hedin & Månsson diskuterar olika förklaringar till att personer börjar sälja sexuella tjänster, bland annat ser de sexuella övergrepp som en möjlig förklaring till prostitution, och refererar då till ett *psykodynamiskt förhållningssätt* där ”tanken är att offret omedvetet upprepar den traumatiska händelsen i ett försök att återupprätta den störda självbilden. Det problemfyllda i denna strävan ligger i att den sker genom den kränkta och

föraktade sexualiteten, vilket ytterligare spär på självföraktet” (ibid. s 67).

Upplevelserna kan slutligen leda till ett viktimiseringstillstånd där man känner att man förlorat kontrollen, vilket så småningom kan leda till att man passiviserar och accepterar sin roll. Ur en *interaktionistiskt socialpsykologisk* synvinkel kan steget in i prostitution vara ett resultat av ett flertal samverkande händelser, som påverkar individen. Tänkbara orsaker är bland annat en dålig relation till modern, behov av pengar, en kaotisk ungdomsvärld, att tillvaron slås i spillror, samt viktimisering och stigmatisering av de övergrepp man blivit utsatt för vilken gör att steget inte är långt till att sälja sig. Även strukturella faktorer påverkar. Fenomenet kallas ”drifting into prostitution”. (ibid.)

Hedin & Månsson (1998:176) har identifierat fem faktorer som påverkar uppbrottet: ”graden av involvering i prostitutionen, kvinnans nätverksrelationer och deras bemötande på hennes uppbrott, kvinnans strategier att söka utvägar och alternativ, kvinnans förmåga att kommunicera sina hjälpbehov, samt bemötande hon får av professionella stödpersoner och behandlare”.

Jenny Westerstrands ”*Mellan mäns händer*” (2008) är en avhandling som granskar forskningsläget och diskussionen kring prostitution. Hennes slutsats är att det är en spretig och svårsystematiserad diskussion, men hon väljer att dela in den i två huvudsakliga synsätt. De två synsätten benämner hon som *fragmenterad* respektive *sammanhållen* förståelse av prostitution. Den fragmenterade förståelsen är den hållning som leder till normaliseringsdiskursen, som hon kallar den, där man ser prostitution som ett arbete, och att problemen med prostitution härrör ur det stigma kvinnorna utsätts för samt att de vanligt arbetsrättsliga funktionerna inte finns här. Westerstrand menar att den fragmenterade förståelsen innebär att man skiljer prostitutionen ”i sig” från företeelser i den såsom ”tvång, underåriga, droger, fysisk och psykisk ohälsa, fattigdom”. (ibid. s 182) Man ser prostitution som en akt, där en person säljer en sexuell tjänst till någon annan, snarare än som ett samhällsfenomen. Därmed tenderar man här att sätta sitt analytiska fokus på de personer som säljer sex. På samma sätt som man likställer sexuella handlingar med andra handlingar, likställer man prostitution med andra yrken.

Den sammanhållna synen på prostitution är enligt Westerstrand en motsatt spegling av detta föregående synsätt. Att den kallas sammanhållen har att göra med att man ser prostitutionen som en helhet, och de negativa företeelserna som

delar av den. Man ser prostitutionen som ett samhällsfenomen, snarare än enskilda akter, en institution som orsakas av, rekonstruerar samt vidmakthåller den ojämlika könsordningen. I sin analys av prostitution har man fokus på kön.

Westerstrand frågar sig vems erfarenheter som ska gälla. Förespråkarna för det fragmenterade synsättet menar enligt henne att man måste lyssna på allas berättelser; de som upplever sig utnyttjade, men även de som inte gör det (jfr Östergren 2006). Hon menar dock själv att forskaren måste tolka sitt material, och att slutsatserna därför eventuellt kan komma att bli annorlunda än kvinnornas egna slutsatser. Man kan inte bara lägga fram det som sägs som resultat, utan som forskare tolkar man utifrån olika teoretiska perspektiv samt annan forskning. Westerstrand ger exempel på forskning att använda vid tolkning av kvinnornas berättelser. Hon lyfter fram studier som visar på att kvinnor har svårigheter att identifiera våldsutsatthet och en tendens att minimera våld de blir utsatta för under tiden de befinner sig i det. Tendensen gäller, enligt samma studier, särskilt sexuellt våld (Westerstrand 2008).

Scott A. Anderson (2002) tar upp normaliseringens konsekvenser i sin artikel ”*Prostitution and sexual autonomy - Making sense of the prohibition of prostitution*”. Anderson menar att en normalisering av prostitution, och en hållning att sex inte är annorlunda än andra sätt att använda kroppen på, är ett hinder för den sexuella autonomi. Detta går emot normaliseringsförespråkarna som har motsatt hållning, att förbud mot prostitution hindrar den sexuella autonomi. Anderson resonerar att om man skulle göra prostitution till ett legitimt yrke, och man skulle behandla det som andra yrken, skulle det innebära att personen som säljer sexuella tjänster skulle tvingas hålla sin del av avtalet, samt att en kund skulle kunna begära skadestånd på grund av ”utebliven prestation”. Som arbetstagare skulle man enligt kontrakt vara skyldig att ha sex. Dessutom skulle i ett samhälle med denna syn, människor tvingas in i prostitution för att få ta del av socialförsäkringar. Detta skulle alltså innebära ett inskränkande av den sexuella autonomi.

Resultat & analys

Ett övergripande syfte med studien är att undersöka hur socialarbetarna talar om prostitution. Inför intervjuerna utkristalliserades denna större fråga i flera mindre

frågor som berörde synen på orsaker till att man säljer/köper sexuella tjänster, syn på individer som köper/säljer sexuella tjänster, tankar om samhällets syn på prostitution, tankar kring människohandel, lagstiftningens påverkan på det sociala arbetet, och på målgruppen, konsekvenser av prostitution med flera (se bilaga). Mycket av pratet kan härledas till de två synsätten Westerstrand tar upp, vilka vi lyfter i kapitlet ”Tidigare forskning” med diskussionen om en fragmenterad och en sammanhållen syn på prostitution. Den första synen, enligt vilken prostitution ska räknas som ett arbete, och att problemen inom prostitutionen lättare skulle kunna avhjälpas om det kunde ske mer öppet och stigmatiseringen försvann så att det blev mer normaliserat. Den andra synen vill förbjuda prostitutionen, och menar att den innebär ett förtryck – de problem som finns i den kommer av prostitutionen i sig, varför man inte kan undvika problemen utan att göra sig av med prostitutionen.

Nedan följer en redogörelse av ett urval av de tankar som kommit fram under intervjuerna, indelade under ett antal rubriker vilka betonar huvuddragen som kommit fram. Under de två sista rubrikerna gör vi en djupare analys av det ”prat” vi valt att lyfta fram. Under rubriken ”konstruktioner av prostitutionsfältet” lägger vi fram möjliga förklaringar till de olika tankarna utifrån begrepp hämtade från det socialkonstruktionistiska perspektiv vi diskuterat i kapitlet ”teoretiska perspektiv”. I texten under rubriken ”konsekvenser” kommer vi att lyfta diskussionen genom att fundera vidare på möjliga konsekvenser av de olika sätt socialarbetarna pratar om sin målgrupp på.

Den prostituerade som offer

I kapitlet ”Tidigare forskning” har vi som ovan nämnt tagit upp olika syn på prostitution, och i det sammanhållna perspektivet lyfts som sagt synen på den prostituerade som ett offer. Flera av våra respondenter ser det som positivt att samhället tydligt tagit ställning genom lagstiftningen. En av respondenterna uttrycker hur könsmaktsperspektivet hos rättsväsendet gällande prostitution inger hopp.

Men sedan så finns det ju det ljusa då, så finns det ju en önskan om att människor ska ha det bättre. Jag har till exempel varit med på

utbildningsinsatser för kriminalvårdar- och framförallt polismyndigheter och åklagare och domare så att det finns en vilja att förstå och att liksom... Den svenska prostitutionspolicyn där man problematiserar frivilligheten och säger just att det finns en könsmaktsordning som försätter... som innebär ett underläge om du förstår den tanken. Den radikalfeministiska tanken om prostitution som ojämlikhet och så, att den har fått ett fäste, som gör att man vill göra sitt bästa som polis och domare och åklagare och så, ofta /.../ Så det finns en önskan om att så här skydda och hjälpa, som är väldigt positiv och bra som jag håller mig fast i när det finns mycket motstånd. (Intervjuperson 1)

Här lyfts tydligt det sammanhållna perspektivet fram som det riktiga. Intervjupersonen talar om vikten av att skydda och hjälpa dem som verkar inom prostitutionen, vilket tyder på en tydlig offersyn. Man kan enligt synsättet vara ett offer både för förtryckande strukturer och individuella situationer. Det är bara en av de intervjuade personerna som tar upp strukturella förklaringar till prostitution. Två av respondenterna frågar vi specifikt om strukturella förklaringar, och då säger en av dem, att det är så självklart att hon inte ens tänkte att hon behövde nämna det. Den andra tar upp patriarkala strukturer, och synen på kvinnan som någon som ska vara tillgänglig för mannen, ett objekt, en vara. I två av intervjuerna, med en man och en kvinna, kommer perspektivet inte ens upp. Men i de intervjuer där perspektivet lyfts fram på ett eller annat sätt sägs det bara någon eller ett par meningar om saken. En av respondenterna tror inte att kunderna skulle orka köpa sexuella tjänster om de visste vilken skada det gör på dem som säljer. Hon säger att det är positionen i kulturen och att bli bemött som objekt som skadar så. Det finns alltså strukturella förklaringar till varför människor är utsatta då de säljer sig, och att ändra på strukturerna skulle kunna vara det enda sättet att göra det mindre skadligt att prostituera sig.

Men, jag tror att det är farligt inte bara för att miljön är farlig eller så, utan jag tror att det är farligt att befinna sig i den positionen, och om det beror på kultur eller inte, det vet jag inte. Det är möjligt att om man hade levt i en helt annan kultur med helt andra tankar om sexualitet och så hade det varit helt ofarligt men det är liksom det

utopiska samhället. Och då kan vi först skapa det utopiska samhället och sedan kan vi legalisera prostitutionen, istället för att tro att vi når det utopiska samhället via prostitutionen, för det tror jag inte att vi gör. Jag ser det inte som normbrytande praktik, jag ser det som en del utav en patriarkal sexualitet. Oavsett om det är en kvinna eller en man som säljer. (Intervjuperson 1)

Det blir här tydligt att intervjupersonen tycker att prostitution är något uteslutande farligt, dock går hon emot den sammanhållna synen, då hon tänker sig att det inte är prostitutionen i sig som gör det farligt, utan samhället.

Ett flertal gånger betonas att efterfrågan är den drivande motorn vid prostitution. Utan några som köper skulle det inte heller finnas några som säljer. De är alltså offer för köparna. De som köper är också i klar majoritet. Flera av respondenterna hänvisar till en undersökning från 80-talet som visade att det gick ungefär femtio personer som köper på en person som säljer, med reservationer för att detta förhållande förstås kan ha ändrats. En av dem vi intervjuat ser också gruppen som köper sexuella tjänster som ”pockande”. En syn som tas upp av en av intervjupersonerna är den då man skuldbelägger den säljande parten som en fresterska, och inte ser den köpande partens ansvar. Ytterligare en respondent uttrycker svårigheten med att skilja på dem som är ”utsatta” och de som ”gjort ett fritt val”.

Och vi brukar vilja betona det här med att det finns mycket likheter. Det är så lätt att prata om det här med frivillig och ofrivillig prostitution och att det är så synd om kvinnorna som är utsatta för människohandel, och dem ska man hjälpa medan de som prostituerar sig gör det fria valet och är vuxna människor och så vidare... när man tänker på människohandeln att det finns någon form utav tvång och att de har blivit lurade och så, det finns ju med också. Men det är ju inte så svart eller vitt heller, utan ibland är det nog så att de kan ana och förstå vad det handlar om innan de åker iväg, men att, ja, man tycker kanske inte heller att man har så mycket andra val. Men det tycker ju å andra sidan inte de kvinnor som befinner sig i prostitution heller att de har, utan att det i så fall är ett val mellan pest eller kolera. (Intervjuperson 3)

Här talar han om att de som säljer sexuella tjänster, oavsett om det handlat om människohandel eller inte, många gånger har gjort ett medvetet val, men att det inte är ett reellt val. Även om valfriheten finns, är de alltså ändå offer.

Myten om den lyckliga horan

Fyra av respondenterna tar upp ”myten om den lyckliga horan” i intervjun, utan att vi nämnt den. De är alla irriterade över debatten som rör prostitution, antingen för att den så ofta fastnar i att försöka hitta ”den lyckliga horan” eller för att den på ett onyanserat sätt problematiserar denna. En av dem menar att hon inte kan tro på myten, då hon aldrig får något bevis för den i sitt arbete. Enligt en annan av intervjupersonerna verkar det i samhället vara viktigt att hålla kvar myten, dels som ett försvar både för de som säljer och de som köper, sedan tror han att det har att göra med att det finns de som tänder på den tanken. Han menar att det ivriga letandet ”hon måste ju finnas”, är detsamma som om man skulle leta efter den lyckliga narkomanen, och undrar varför man inte lägger lika mycket energi på det. Dessutom tycker han att frågan ges för mycket fokus, och att man i stället borde fundera mer på efterfrågan.

En av respondenterna menar att om det nu finns någon som tycker att han/hon mår bra av att sälja sexuella tjänster, så får väl han/hon göra det. Det är subjektivt, och inte upp till någon annan att säga om det är bra eller dåligt.

Då kan man problematisera på olika sätt, som den där myten om den lyckliga horan vilket jag inte gillar överhuvudtaget att prata kring som alla ska prata kring i media och press och ta upp det här, ja det här ”vad är lycklig, vad är olycklig”, om nu den människan vill definiera sig som lycklig i det här sammanhanget så fine. Om hon tycker det är bättre för henne än vad hon hade det innan, ja då får hon väl tycka det, det är ju subjektivt. Det är inte vi som ska bedöma vad som är vad här, fan jag blir så förbaskad på sånt ”Nä men du är inte lycklig, du är en olycklig hora, det du gör det är för djävligt, det är äckligt, det är avskyvärt, du kan inte känna någon glädje i det, det är hemskt”. Men då känner man sig kanske sig ännu hemskare och ännu sämre och ännu värre om man nu har någon liten livsgnista för att man får pengar

och man kan ge sina barn de pengarna som man inte kunde tidigare till exempel. (Intervjuperson 2)

Här poängteras att ingen kan säga om någon annan är lycklig eller inte. Detta kan jämföras med den fragmenterade synen på prostitution. Där kritiserar man den sammanhållna diskursen för att använda sig av ”experter” utan erfarenhet av sexhandeln, istället för att vända sig till de som säljer sex, för att höra deras åsikter (Östergren, 2006).

Med ett socialkonstruktionistiskt begrepp skulle socialarbeters kritiska röster gällande allmänhetens okunskap och stereotypa syn på prostitution kunna betraktas som *negativ legitimering*. Särskilt ”den lyckliga horan” tycks vara ett begrepp som man vill protestera mot och ifrågasätta med hänvisning till sin erfarenhet och kunskap. Påtagligast i samhället menar en av respondenterna, trots lagstiftningen som tydligt säger att det är fel att köpa, är tankar om att de som säljer sexuella tjänster gör det för att de har en stark sexualitet och lust, att det är vuxna människor som gör sina val, vilket man måste respektera. I dessa tankebanor är det lätt att hamna om man inte har någon kunskap, säger han.

En intervjuperson kan tänka sig att det finns de som väljer att sälja sex för att få lite ”action i sexlivet”. I dessa fall menar hon att det ju inte är i själva betalningen problemet ligger, och att de väl får göra som de vill. Hon får också, ibland samtal av äldre eskorter som inte vill sluta, men ber om annan hjälp. Men hon tror att det rör sig om en ytterst liten grupp, och att man därför inte kan anpassa hela sin verksamhet efter dem. Hon poängterar att det är positivt att även dessa personer vänder sig till mottagningen med sina bekymmer.

Att hålla fasaden

I de tidigare avsnitten har visats hur flera av våra respondenter betonar att de som säljer sexuella tjänster mår dåligt, men menar att det är omöjligt att sätta en gräns mellan dem som säljer sexuella tjänster frivilligt och de som egentligen inte vill, men som känner sig tvingade av yttre eller inre anledningar. En av orsakerna till att det är så svårt att veta detta är att man även om man mår dåligt, kan känna att man måste ge sken utåt av att det är bra. Det finns olika förklaringar på detta såsom behovet av att marknadsföra sig själv som ”kåt och glad”, eller att försvara det man gör för att kunna hålla ihop som människa. En förklaring på fenomenet är

att gruppen ”personer som säljer sexuella tjänster” har en syn som säger att det finns de som klarar av detta ”arbete”, och de som inte har det som krävs. Detta kan alltså kännas som ett nederlag, och man måste hålla upp fasaden inför varandra.

Det var en tjej som sa så här ”om man säger att man mår lite illa, man mår lite dåligt av det, då går larmet. Då säger alla ”du är en sån som inte klarar av det, du är en sån som inte har strategier”. För i hela konstruktionen av prostitution ligger ju att det finns vissa människor som har strategier att klara av det, eller hur? /.../ som i kyrkan, där man har öppen kyrka varje torsdag kväll, att prästerna där har berättat om det är någon där som ”jag tycker faktiskt att det här är ganska jobbigt” då bara ”då ska du inte vara här. Är du sån att du inte klarar av det så ska du inte vara här, jag tycker det är härligt, jag för min del tycker att det är härligt”. Och så är det ju inte så. För att sen så ”jag tycker inte att det är härligt”, alltså samma person som sa det har sedan sagt annorlunda. Och jag tror inte att prästerna visste vad de skulle göra med situationen, men de tyckte att det var problematiskt att man hela tiden håller upp fasaden såhär. (Intervjuperson 1)

Ytterligare en förklaring till att de säger att det de gör är något positivt till journalister eller andra som intervjuar dem, är enligt två av intervjupersonerna att få människor skulle berätta om sina innersta hemligheter och personliga problem för någon han/hon inte har någon relation till. Denna grupp är enligt dem förstås inte annorlunda på nämnda punkt. Den ena socialarbetaren har varit med om att personer hon haft i behandling som till henne uppgett att de mår väldigt dåligt och kämpar för att sluta, har dykt upp i ett sammanhang där en journalist intervjuat dem, där personerna sagt att de tycker om det de gör, och att de inte mår dåligt.

Detta resonemang problematiserar synsättet att man måste prata med personerna som säljer sexuella tjänster, för att få veta ”sanningen” huruvida de mår dåligt eller inte av att befinna sig i prostitution. Enligt flera av våra respondenter är det inte så enkelt.

Brist på närhet

Orsaker till att man säljer och köper sexuella tjänster kan vara många, men socialarbetarna vi intervjuat är överens om att det inte är vem som helst som säljer. Alla utom en respondent tar upp återupprepningstvång eller ångestreducering som en möjlig orsak. Någon menar att det aldrig är på grund av pengar, medan någon annan pekar på att det kan handla om fattigdom, men att alternativet att sälja sex som en lösning på ekonomiska problem endast finns för dem som av olika anledningar blivit sårbara.

Så att när man kommer hit och pratar, om man då vill prata om sin historia så kan man väl förstå varför det blev så, för den personen. Utav väldigt många olika skäl. Att man till exempel har vuxit upp väldigt torftigt, fattigt och det viktigaste man känner för sina barn är att det ska finnas mat i kylskåpet och så finns könshandeln där som ett alternativ. Och sen kanske den inte hade funnits som ett alternativ om det inte var för vissa erfarenheter som den här personen hade med sig, men det vet man ju inte. Men det är en hög representation, eller det är en väldigt hög andel av dem vi träffar, och även i statistiska undersökningar, som har erfarenhet av sexuella övergrepp. Jag tror att det att ens gränser har blivit förflyttade på olika sätt blir en sårbarhetsfaktor oavsett om det är fysiska, psykiska eller sexuella övergrepp. (Intervjuperson 1)

Det är enligt intervjupersonen alltså inte alla som skulle hamna i eller välja prostitution. Det finns stark kritik från bland annat Östergren (2006) mot att man påstår att alla som säljer sexuella tjänster blivit utsatta för sexuella övergrepp. I citatet menar intervjupersonen dock att det är vanligt, men att det bara är en av flera möjliga sårbarhetsfaktorer.

Alla utom en respondent menar att alla, eller nästan alla de mött varit utsatta för tidigare trauman i form av fysiska, psykiska eller sexuella övergrepp. En av intervjupersonerna tycker det är viktigt att betona att övergreppen kan vara mycket grövre än man som medmänniska vill höra talas om. Det kan också enligt honom handla om föräldrars gränslöshet när det gäller sex gentemot sina barn.

/.../ att man kanske har varit tvungen att sitta med pappa och titta på porrfilm, man har kanske sett mamma komma hem med många olika

karlar och också sett henne ha sex med dem, att man själv kanske varit tvungen att ha sex med någon utav mammas så kallade pojkvänner.
(Intervjuperson 3)

Det kan också finnas flera olika orsaker till att man väljer att köpa sexuella tjänster. Då de flesta av våra respondenter i princip bara träffar personer med erfarenhet av att *sälja* sex, är den största delen av vårt material också fokuserat på dem. Men en hel del har även kommit fram när det gäller köpdelen. Flera av respondenterna (bland annat hon som arbetar med KAST) talar om ett självbedrägeri hos den köpande gruppen. För att kunna köpa sexuella tjänster, måste man intala sig att den andra parten tycker om det (jfr ”den lyckliga horan”). Ett annat sätt att försvara det hela på, som *man*, är att ha en föreställning om att mannen av naturen har en starkare sexualdrift än kvinnan. Majoriteten av dem som köper är män, även om det förekommer kvinnor. Än så länge är det bara män som vänt sig till den aktuella KAST-verksamheten med just köpproblematik, varför respondenten inte kunnat uttala sig om kvinnor som köper sex.

Ett par av respondenterna tar upp att det kan ligga samma typ av erfarenheter till grund för att börja köpa, som att börja sälja sex. Intervjupersonen som arbetar främst med personer som köper sexuella tjänster menar att det ofta handlar om någon typ av anknytningsbrist i form av förlust av en nära och viktig relation, brist på närhet och kärlek i uppväxtfamiljen, kränkning, övergrepp eller våld. Detta kan medföra ett ångestreducerande beteende, där man köper sex för att minska ångesten.

Och bristen på närhet är ju också tänker man: ”Men herregud, hur klok är du då, söker du det, tror du att du får det i prostitutionen?”
Alltså det är ju där det blir paradoxalt. Men de kan föreställa sig det i alla fall, de vet ju inte vad närhet är, så då är det inte så konstigt att det är där de söker den. Alltså de söker ju inte en avsugning eller ett samlag, utan det är ju något annat de söker, fast för att få det där andra, då är det ju... går man till en prostituerad så är det ju det som förväntas att man ska köpa. (Intervjuperson 4)

Hon menar alltså att det handlar väldigt lite om sex och att det egentligen inte är det man söker, utan den saknade närheten. Bristen på närhet är en av de faktorer

som enligt henne skapar ett tomrum som man försöker fylla med sex genom att ”tvinga fram sin kåthet”. Man sexualiserar längtan efter närhet eller starka känslor av vrede eller sorg. Hon poängterar också att vi människor är vanedjur, och att när man väl fått den stund av positiva känslor och ångestreducering som sexet ger, vill man nästa gång ångesten blir stark söka återskapa det positiva. Respondenten betonar ett flertal gånger att människor som köper sexuella tjänster är en hjälpsökande grupp som, liksom de som säljer, lider mycket. Samtidigt påminner hon om att hon bara kan uttala sig om dem som hon träffar, alltså de som sökt hjälp hos henne, och det är förstås bara en liten del av alla som köper sexuella tjänster. En av de vi intervjuat beskriver det som att de som köper sexuella tjänster känner vanmakt över sin sexualitet, och behöver hjälp.

En annan respondent beskriver ångestreducerande beteende som ett slags flyktbeteende från sina känslor som kan ta sig i uttryck som exempelvis olika typer av missbruk, ätproblematik, shopping eller prostitution (både sälj och köpbeteende). En av de intervjuade menar dock att det finns en fara i att sätta likhetstecken mellan de två gruppernas situation.

Jag vet väldigt lite om dom som köper. Jag träffar inte dem. Det går inte att säga att det är samma sak. För att, utan att gå in på det, så tror jag det är lite farligt att börja blanda ihop och tänka att det är samma grej. Det är det inte, skulle jag säga. (Intervjuperson 1)

Den respondent som inte främst pekar på övergrepp i barndomen eller ångestreducering som förklaring till att man säljer sexuella tjänster betonar att det finns många olika berättelser hos dem som säljer, men att det säkert finns orsakssamband till tidigare trauman hos många av dem som kommer dit, om man tittar efter det. Då han främst använder sig av lösningsfokuserade samtal, är det inte säkert att sådant kommer fram. Förutom övergrepp kan det också handla om kommunikationssvårigheter med föräldrarna eller omsorgssvikt. Han tar även upp saker som problem att skapa och behålla nära relationer, lågt egenvärde och en speciell attityd gentemot sin sexualitet. Även han betonar att det inte är vem som helst som skulle försörja sig på detta sätt. Han pekar också på att det naturligtvis finns fördelar med att sälja sexuella tjänster för dessa människor, annars skulle de ju inte göra det de gör. Därför är det viktigt att i samtalen resonera kring både för-

och nackdelar, för att få en överskådlig bild av livssituationen som kan underlätta vid beslut om hur man vill ha det i framtiden.

Problematisering av "offerdiskursen"

Det finns också tankar hos de vi intervjuat kring sin målgrupp som aktörer. En av våra intervjupersoner talar om att olika personer med erfarenheter av att sälja sexuella tjänster har olika berättelser, syn och tankar, och att det därför är viktigt att den som arbetar med dessa människor lyssnar och respekterar mångfalden. Denne respondent betonar att gruppen är väldigt heterogen, och består av olika individer som vill bli tagna på allvar, och tycker att de är vuxna människor som kan tänka rationellt. Även om betonandet av denna sida av saken sticker ut bland respondenterna, är det många som pratar om vikten av att inte "skriva dem på näsan", en av dem säger att det bara är de som själva vill ha hjälp som ska behöva träffa socialarbetare. Dessutom beskrivs av fler att detta inte är en hjälpsökande grupp, och att det kan krävas kontakt och relationsbyggande under mycket lång tid innan man söker hjälp, eller bestämmer sig för att sluta. Det finns ett synsätt hos respondenterna som är att personer som säljer sexuella tjänster kan vara på sin vakt mot myndigheter, som de uppfattar ser dem på ett visst sätt:

För det finns en rädsla för att ta kontakt med myndigheter i och med att det här finns och man tror att alla myndigheter ser på den som är i det (prostitutionen) på ett visst sätt. Så det kan ju också va en sida att ta ställning till, eller ta med sig i beaktning när man tänker kring lagstiftningen för det skapar ju, "då ser dom mig som ett offer" till exempel. För det är lite grann offer - förövareperspektivet och jag menar, du gör rätt tydligt med lagen, det signalerar ju det för det är taget från ett kvinnofridsperspektiv när det kom, och jag menar det finns ju goda intentioner med det. Och samtidigt kanske folk inte ser sig som ett offer, de kanske inte ser sig som utsatta för prostitution som man ofta skriver i regeringens papper och i intentioner.

(Intervjuperson 2)

Detta citat kan vi jämföra med den skarpa kritik mot det sammanhållna perspektivet, och deras självklara position i samhällen i och med lagstiftningen, som Holmström (2008) tar upp. Även Östergren (2006) kritiserar, som vi lyft i

uppsatsens inledande kapitel, synen på individer som säljer sexuella tjänster som offer. Hon menar bland annat att individerna i allt för liten omfattning har blivit lyssnade på när det gäller kunskapsinhämtning om prostitution, då de betraktas som offer som inte kan se klart då de är fångade i prostitutionen. Östergren är även kritisk till att försäljning av sexuella tjänster inte skulle kunna vara ett fritt val, vilket det inte kan vara om man är offer för det man gör.

Det pratas bland respondenterna om att man på grund av respekt för individens egna uppfattning om sig själv, bör gå varligt fram, använda värdeneutrala begrepp samt att nöja sig med att verksamhetsmålen finns på hemsidan. Målen är inget man pratar om i en första kontakt. En av socialarbetarna talar, vilket nämnts tidigare, om en grupp som består av främst äldre eskorter, som kan söka annan typ av hjälp, men som absolut inte vill sluta sälja sexuella tjänster. Dessa personer ser sig, tänker vi, troligen inte som offer.

Det blir också tydligt i intervjuerna att det finns olika tankar kring vad benämningar av offer eller aktörer innebär. En av intervjupersonerna anser att tanken att personer är *utsatta* för prostitution kommer från att man tror att det rör sig om hallickar, och att dessa tvingar personer att sälja sex, och sedan själva tar pengarna. Det är dock, menar han, något de inte möter i sin verksamhet, och att det sällan förekommer i Sverige idag. Vidare ifrågasätter han att de som säljer sexuella tjänster benämns som offer, då det riskerar att påverka dem negativt.

Emmelie: Jag läste Hedin och Månssons "Vägen ut" och där tycker jag att man har ett ganska tydligt perspektiv: att de är offer för saker i barndomen eller i missbruk, men jag uppfattar inte att du har riktigt det tänkandet, förstår jag dig rätt?

Respondent : Offer vet jag inte, på något vis är du ju överlevare samtidigt eftersom du har överlevt en otroligt destruktiv miljö och tagit dig ut ur den, eller du har ju blivit vuxen trots den. Det är klart att man kan benämna det som offer men offer för mig signalerar mycket passivitet och handlingsförlamning. Ett offer har alltid svårt att förändra för du är ju rätt så konserverad i din offerposition. Visst kan du vara offer för olyckliga omständigheter, det är väl lite grann situationsbetingat också att du är i en situation nu som du är offer för, men du är kanske inte offer för dig själv. Det blir rätt jobbigt att jobba med en förändringsprocess. (Intervjuperson 2)

Här uttrycker respondenten att konsekvensen av att se sig som ett offer kan vara att det blir svårt att göra en förändring, då man blir passiviserad. Det är dock tydligt att frågan som ställts innan är ledande, och att uttalandet därför kan ses som en gemensam konstruktion. Samma respondent säger att han i princip inte kan benämna någon av de han träffat som offer.

Jag tror att väldigt få av dem jag har mött, jag tror aldrig jag har mött någon som jag har kunnat beteckna som har varit utsatt för det. Kanske någon yngre tjej att man har blivit manipulerad i ett sammanhang, man kan tolka det som utsatt. Men definitivt inte någon av dom vuxna människorna, jag skulle aldrig överhuvudtaget kunna lägga in det i ett samtal och de skulle aldrig kunna säga det själva heller att de känner sig utsatta för det de själva gör. (Intervjuperson 2)

Här blir det väldigt tydligt att han inte ser de han möter som utsatta, och det är därmed ett avståndstagande från den sammanhållna synen. En annan respondent menar att det inte är så enkelt, utan att man kan vara offer, och samtidigt handlingskraftig.

Det är viktigt att prata om till exempel offer för människohandel eller att se att människor kan vara offer för olika typer utav förtryckande strukturer men fortfarande förvänta sig att möta en aktör, eller ett subjekt. (Intervjuperson 1)

Här balanseras olika synsätt mot varandra, människorna görs till offer och aktörer på samma gång. Intervjupersonen gör skillnad på strukturen som försätter en person i en offerposition och på personen själv, som trots detta kan handla som en aktör. Här kan vi uppleva att hon går ifrån den vedertagna användningen, commonsense-användningen, av begreppen. Om samhället gör någon till offer, men denna samtidigt är aktör, borde den enligt oss kunna lämna sin offerposition, varför begreppen tar ut varandra.

Stereotypa bilder

En tendens i samhället som lyfts fram är den mystifiering som omger fältet, och att man fokuserar, exempelvis i forskning, mer på frågor som ”vilka är de” än hur man bäst hjälper dem som säljer sexuella tjänster. Flera tar upp att det också finns en stark tendens att debatten handlar om stereotyper.

Så att kanske, att det är ett område som är så fullt av stereotyper, där jag tycker att vi inte får någon hjälp med att nyansera stereotyperna, utan det som sker är befastande utav stereotyperna. Om man ser på vilken forskning som finns till exempel så finns det väldigt liten forskning som bryter med stereotyperna. (Intervjuperson 1)

Ett exempel är den smutsiga horan. En av respondenterna menar att de flesta hon mött som säljer sexuella tjänster är väldigt bra på att skydda och ta hand om sig själva. En annan stereotyp är de stackars människohandelsoffren, vilket enligt samma respondent kan bli missvisande, då många inte ser sig själva som utsatta. De som köper målas ofta upp som den snuskiga gubben, monstret som svettig puttrar runt i sin lilla bil. Samhället ses som en instans som drar åt att beskriva saker i svart och vitt med till exempel offer och förövare, där de som säljer sex alltid är offer för sexuella övergrepp i barndomen osv. Man vill ha enkla förklaringsmodeller.

Flera av socialarbetarna tar upp tendensen att vilja dela in personerna som säljer i frivilliga och ofrivilliga, och en av respondenterna menar att grunden för detta är samhällets önskan att dela in människor i värdiga och ovärdiga offer - inget samhälle är villigt att hjälpa alla. Hon säger också att det enligt samma linje finns en strävan att börja dela upp brottet sexköp i ”sexköp” och ”grovt sexköp”, vilket hon menar skulle få oönskade konsekvenser.

Och det som har hänt det är någonstans att man har utvärderat sexköpslagen och man har funderat på om man ska ha graderna grovt sexköp och sexköp. Vilket jag tycker är rätt vansinnigt eftersom det bygger på att man ska sitta i en rättssal och säga vem som far mest illa. Och också med effekt att man kommer att säga så här ”du for inte så där jätteilla, så det blir vanligt på dig du”. För det är ingen som skulle fällas för grovt. Vi vet inte ens vem som är människohandelsoffer i vårt uppsökande arbete och det vet vi inte ens

förrän poliserna har hållit på med sin telefonavlyssning, hur skulle man kunna bevisa att någon köpare vet det? Eller personer som kommer hit och beskriver sin prostitution som självskadebeteende så ska man säga så här att ”frivilligt, frivilligt för dig du”, liksom, det blir ju väldigt kränkande. (Intervjuperson 1)

Intervjupersonen är kritisk till den svart-vita bild samhället påstås ha av personer som säljer sexuella tjänster, att det enkelt skulle gå att se vem som är frivillig eller inte. Detta innebär att man tänker sig stereotyperna ”den frivilliga, och den ofrivilliga”, och att man kan döma köparen därefter. Stereotyper som målas upp av andra respondenter är den romantiska bilden av förföriska och vackra kvinnan på bordellen i vilda västern som leende står redo i trappan. Detta kan kontrasteras med den mörka bilden från spelfilmen ”Lilja forever”, den svikna och bortrövade tonårsflickan som tvingas sälja sex till okända män. Med dessa bilder för ögonen blir det lätt att tänka att brottet man begått är olika beroende på vilken av dessa kvinnor man köpt sex av, och att skillnaden borde vara uppenbar för den som köper.

En respondent berättar att lagen legitimerar arbetet verksamheterna ägnar sig åt, och att politikerna skjuter till pengar till bland annat förebyggande arbete, vilket länge varit eftersatt för gruppen personer som säljer sexuella tjänster. Han menar dock att det är lättare att legitimera arbetet med säljare av sexuella tjänster än köpare på grund av samhällets syn, och att den dikotoma bilden i lagstiftningen kan leda till missförstånd.

Respondent:/.../om denna gruppen är stigmatiserad som sysslar med säljdelen så är de som sysslar med köpdelen ännu värre. Det är riktig paria ju, det är väl det äckligaste man kan tänka sig som finns nästan i Sverige, någon som frivilligt går in och köper sex av andra människor.
/.../

Emmelie: Jo, jag har ju läst att många ser på prostituerade som offer, och att ni då vill hjälpa dem är ju mer legitimt än att hjälpa dem som vill köpa.

Respondent: Det är helt rätt. Så rätt sagt. Den verksamheten kan du lättare försvara om du tänker som du gör, ett offertänk, ett offer måste ju ha hjälp, annars kan inte ett offer klara sig medan den som är en

förövare, ja den får väl bli straffad i sådana fall så att han betar sig bättre. Han behöver knappast ha hjälp i varje fall. Han får ett straff och sen borde han väl lära sig en läxa att det här är fel. Så att det här behöver man inte prata så mycket om egentligen, så har man ju löst problemet för alla. Väldigt förenklat men så kan man resonera om man vill ju. (Intervjuperson 2)

Här blir tonen i samtalet raljerande över den stereotypa bilden av förövaren och offret, och samhället som kan ses som enkelspårigt.

Den intervjuperson som arbetar på KAST talar om andra konsekvenser av de stereotypa bilderna. Hon berättar att det finns grupper, till exempel ROKS (Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige) som inte tycker att man ska satsa på dem som köper sex och dessa åsikter har nått fram till hennes arbetsplats. Hon jämför detta med den respons ”Kriscentrum för män” fick när det startade. Då var det många som menade att de män som misshandlade kvinnor bara ”skulle ut i kylan”. Som kommentar till detta synsätt säger hon att man måste förstå att om man inte gör något åt ”förövarna”, har man inte heller gjort något för ”offren”. Men de har ändå nästan bara fått positiv respons, och hon menar att det verkar som att de flesta förstår behovet av en verksamhet som vänder sig till personer som köper sexuella tjänster.

Skadereduktion = normalisering?

En av intervjupersonerna uppfattar det som att verksamheten i X-stad har en mer normaliserande syn på prostitution än de två övriga verksamheterna. ”Man pratar väl också mer om sexarbete och sådär, att det finns några tendenser i alla fall som jag fattar det.” (Intervjuperson 3) I vår intervju med den person som arbetar i denna verksamhet nämns inte ordet ”sexarbete” vid något tillfälle. Han berättar att mottagningen bedriver ett preventivt, skadereducerande arbete. Dock vill han betona att man inte för den sakens skull vill normalisera prostitutionen.

Det är också viktigt att understryka, vi är inga främjare av prostitution, vi är myndighet, jag menar liksom det säger sig självt, vi är ju inte här för att underlätta för att någon lättare ska kunna prostituera sig och hålla någon under armarna så att man... så att de lättare kan göra det

de gör. Det är inte det vi är till för och det tror jag också är viktigt att understryka om det skulle vara någon som tror tvärt om.

(Intervjuperson 2)

Intervjupersonen tillbakavisar här anklagelserna att verksamheten är normaliseringsförespråkande, vilket vad det verkar som han fått höra tidigare. Det går att ana att det finns olika uppfattningar i de olika verksamheterna om varandras arbete och ställningstaganden.

I en intervju sägs att alla i samhället är överens om att de som säljer sexuella tjänster tillhör en grupp som behöver hjälp på ett eller annat sätt, även de grupper i samhället som jobbar normaliseringsförespråkande. En annan av respondenterna berättar att han kommunicerar även med dessa grupper, eftersom man har vissa gemensamma mål som att öka säkerheten och tryggheten för dem som säljer sexuella tjänster.

På arbetsplatsen där man jobbar uttalat skadereducerande delar uppsökarna på gatan ut ett ”kitt” till personer som säljer sexuella tjänster. Detta ”kitt” innehåller bland annat kondom, glidmedel, slickklapp (en gummiduk som kan användas som skydd mot sexuellt överförbara sjukdomar när man ger oralsex till en kvinna), mintpastiller, kam, överfallsalarm mm. De innehåller även information om säkerhet i form av broschyrer. Socialarbetaren på denna arbetsplats menar att det är ett sätt att komma i kontakt med personer som inte anser sig vara i behov av kontakt med myndighet, att man närmar sig personen där den är. Han tycker att det är viktigt att skapa ett möte, som kan generera en kontakt, då det kan sätta igång en process som kan leda till en vilja att ta hjälp för att bryta upp ur prostitutionen. Att närma sig genom att erbjuda något kan vara en väg in, och han menar att det är viktigt att kunna se kopplingen mellan skadereducerande arbete och samtal för att göra arbetssättet begripligt.

Vissa kan reagera liksom ”Ja, jag vet, jag vet att ni finns, men behöver ingen hjälp just nu”. Och vissa reagerar ” Ja, visst jag vill gärna ha ett” det här som vi jobbar med skadereduktion ”jag vill gärna träffa er, jag vill gärna ta del av det här paketet och jag vill gärna ha ett snack med er”. Och det kan ju många gånger, det tror jag vi ska lyfta också framförallt för andra som jobbar med det här att man kan se en

koppling till, alltså från skadereduktion till samtalsbehandling. Om man inte kan se den kopplingen då blir det ena och det andra, alltså det blir rätt så obegripligt. (Intervjuperson 2)

Han poängterar att det skadereducerande arbetet, i stället för att syfta till att verka normaliserande, i längden handlar om att motivera människor till samtalsbehandling för att, som han senare tar upp, resonera kring sina livsval.

Han går vidare med att säga att vilka arbetsmetoder som är populära svänger. Politik påverkar, liksom forskning och trender och han menar att det särskilt gäller skadereducerande metoder inom arbetet med prostitution. Därför skiftar det kring huruvida det är populärt eller ej att kalla arbetet man bedriver för skadereducerande.

När vi har tagit upp ämnet skadereducerande arbete har respondenter på övriga mottagningar uttryckt att de inte arbetar på det sättet, att det inte är ett alternativ för dem då de ser prostitution som något skadligt för individen, och att det inte är någonting man bör underlätta för individen att befinna sig i. Samtidigt poängterar socionomen i den aktuella verksamheten, vilket framgår ovan, att de inte är prostitutionsliberala och inte har som syfte att främja prostitution.

Gemensamt för alla de tre städerna är att målgruppen kan ta emot hjälp från socialarbetarna utan att de måste vilja bryta upp med prostitutionen. Det kan handla om praktiska saker som att komma i kontakt med läkare, få information om HIV/AIDS, få stöd i en rättegång eller få hjälp i kontakten med ekonomiskt bistånd på socialtjänsten. Det gemensamma målet består i att minska nyrekrytering till prostitution och att hjälpa människor som vill ha hjälp.

En av verksamheterna ger ut kondomer, fast inte i mottagningens lokaler utan i barnmorskans, som de samarbetar med. Intervjupersonen på arbetsplatsen berättar att det finns en diskussion då och då bland personalen angående utdelning av kondomer. De har valt att inte dela ut kondomer i det uppsökande arbetet, och att inte heller ha kondomer i samtalsrummet eller i väntrummet. De upplever att det är ett hinder i kontakten. Dock säger hon att hon har förstått att personalen i X-stad har andra upplevelser, och att det är bra att man kan tänka olika.

Samma respondent önskar att de hade mer resurser till ett ökat omhändertagande. Några punkter på önskelistan är sjukgymnastik, mindfulness, en speciell hälsovårdsmottagning för målgruppen men inriktad på hela kroppen

(inte bara gynekologiskt, som idag). Ytterligare en respondent berättar om vilka resurser de har att erbjuda målgruppen. Då vi frågar hur hon ser på exempelvis sjuksköterskans insats angående diskussionen om skadereducerande arbete, så håller hon med om att det kan ses som en del av detta. I väntrummet står en skål med kondomer, fri att plocka ur för besökare. Vi undrar vad syftet är med detta, om det inte kan ses som skadereducerande. Hon kan hålla med om det, men menar att det inte är samma sak som ”kittet” som delas ut i X-stad.

Matilda: Jag bara fastnade på det där ämnet, men jag tänkte, det låg kondomer därute i väntrummet, vad är tanken med det, eller...

Respondent: Ja vad är tanken med det? Ja, visst det kan man också tycka är lite skadereducerande i sådana fall, visst kan man det. Det är väl förstås att de inte ska utsätta sig för sexuellt överförbara sjukdomar, tänka på det. Så är det.

Matilda: Jag bara tänkte på skillnaden på det då och det man gör i X-stad, för det är lite det man gör i X-stad också, eller?

Respondent: Ja men där har man varit och delat ut de här paketen som innehåller larm och mintpastiller och kam och slickklappar och allt vad det är. Det känns som att det är lite mera, till exempel. (Intervjuperson 3)

Det blir här tydligt att det pratas på olika sätt om ”kittens” symboliska innebörd. Det finns också olika sätt att se på praktisk hjälp i stort. En del av den omtalas som något positivt, medan annan praktisk hjälp ses som negativ.

Vi arbetar skadereducerande också, alltså utvecklat ett skadereducerande koncept om man säger lite grann i linje med sprutbyte, harm reduction-tänk som vi utvecklat på ett annorlunda sätt gentemot andra i Sverige för det är lite kontroversiellt med harm reduction över huvud taget. Ibland vill man säga att man jobbar med det och ibland vill man inte säga att man jobbar med det. Det svänger alltså lite grann sådär. Men vi har i varje fall utvecklat en del i vårt arbete som jag tycker är unik i förhållande till hur andra jobbar. (Intervjuperson 2)

Kanske har ”kittets” särställning bland praktisk hjälp som något av ondo, sin grund i just att det kallas skadereducerande, något som enligt intervjupersonen ses som kontroversiellt i Sverige idag.

Prostitutionskunskap

Då vi ville ta reda på socialarbetarnas syn på prostitution var det intressant att ställa frågor kring hur de fått denna. Alla våra intervjupersoner säger att de har fått sin syn på arbetet och på prostitution främst genom yrkeserfarenheter (även om de också i viss mån hänvisar till forskning och utbildning). En av dem talar om en särskild ”prostitutionskunskap” som man får genom arbete och som inte går att läsa sig till. Hon menar att man lär sig av kollegor och genom samtal med klienter/brukare, att det inte finns någonting som är så lärorikt som att ha samtal.

.../ det är någon slags prostitutionskunskap, som är väldigt hjälpsam, i alla samtal tycker jag. Alltså oavsett vilken teori, vilken metod man använder sig av så är det hjälpsamt att veta vad det handlar om, på så sätt att man kan fråga ”en del upplever det så här, känner du igen dig i det?”. Det kan vara ett sätt att känna sig förstådd och hörd. Och sedan ibland så är det olika, för man upplever det olika, men det är inte så ofta som vi blir helt chockade ”det här var något helt nytt”. Det finns vissa gemensamma nämnare som liksom hjälper till. Jag tror att det är en del man uppskattar. Och sedan nåt annat man uppskattar som klient här, det tror jag är den här känslan av att man kan säga vad fan som helst, vi har redan hört allt. Vi är redan helt nersolkade med den här prostitutionsvärlden så det spelar ingen roll. (Intervjuperson 1)

Hon menar att de genom erfarenhet har fått en kunskap, som andra inte har, vilket ger dem möjligheter att vara ett stöd, och att ha förståelse för dem som kommer dit. ”Prostitutionskunskapen” skulle kunna ingå i så kallad ”tyst kunskap”. Polanyi talar om tyst kunskap som något som finns i allt kunnande (Blom, Morén, Nygren 2006). Det benämns som en understödjande medvetenhet som inte är tydlig för människan, då vi använder oss av den som ett redskap, och inte kan fokusera på den samtidigt som vi använder oss av den. Den tysta kunskapen upplevs alltså ”bara finnas där” (ibid.). En av informanterna berättar att hon snart ska sluta på mottagningen, och talar då om en oro för förlust av kunskap för

verksamheten. En kunskap som funnits sedan länge hos personal där och som nu kommer försvinna därifrån. Hon kommer att ersättas av någon ny som förmodligen inte har all den erfarenhet som hon har. Vi skulle kunna tolka det som att det finns en rädsla för förlust av tyst kunskap som finns hos personerna som jobbat där länge, sådant som man ”bara vet” och som inte går att läsa sig till, som det uttrycks i citatet ovan. En respondent talar om gruppens kunskap och om kunskap från äldre kollegor i branschen.

Respondent: Jag tror det bygger mycket på erfarenhet, alltså de som NN som jobbat längst jag menar att den erfarenheten som hon har som har jobbat sedan 19XX. Vad hon kommer med där, vi har hennes historia, vi har hennes erfarenhet där när det gäller mönster, när det gäller likheter och olikheter hos de kvinnor hon mött. Det lyssnar man ju in på det sättet och sedan bildar man sin egen referensram utifrån de jag möter, vi möter och får jobba med det.

Matilda: Det blir liksom gruppens samlade erfarenhet.

Respondent: Ja det blir det lite grann! Det tror jag, och så delar vi den. Det vi möter, det de möter och sen ibland kanske samma. Alltså det finns likheter där emellan. (Intervjuperson 2)

Som det uttrycks, är den personal som har mest erfarenhet, mycket viktiga för gruppens förståelse av dem de möter, deras kunskapsbank. Respondenten menar också att personalens olika kunskaper möts och smälter samman. Vi uppfattar att det råder ett ideal bland socialsekreterarna att vara lyhörda för målgruppen, och att kunskap på så vis byggs upp och sprids vidare till kollegor.

Benämningar av den prostituerade

En av respondenterna har valt att använda uttrycket sexsäljare i en text som verksamheten gett ut. Han motiverar detta med att han använder sig av benämningen som många av klienterna/brukarna själva använder sig av, vilket gör det lättare att möta personerna där de är, samt att den enligt honom inte är värdeladdad för någon.

/.../ möter dem respektfullt, och det är ju ett sätt också, att man använder begrepp som känns icke-stigmatiserande och bekväma, utan

att för den sakens skull vara legitimerade och liksom ”ah, det du gör är jättebra, och vi tycker det är jätte okay allting” och sådär, det är en liten balans i det också. (Intervjuperson 2)

Det är samtidigt, menar han, viktigt att begreppen inte signalerar att man är för prostitution. Denna balans skriver Bowers Andrews (1988) om – balansen består i att kunna möta både de som är utsatta och de som själva har valt en viss livsstil.

En annan respondent uppger att de flesta personer hon träffar talar om att befinna sig i prostitution. Hon säger precis som den ovan nämnda respondenten att hon försöker använda sig av de uttryck som klienterna/brukarna har. Ytterligare en annan intervjuperson använder sig av begreppen ”säljare” och ”köpare” vilka hon tycker kan låta instrumentellt, men menar samtidigt att det är bra då det kan finnas många olika typer av människor bakom orden. Hon tycker inte om benämningarna ”torsk” och ”hora”.

Så det är ju i alla fall, det är ändå de två parterna, det är säljare och det är köpare och jag använder inte torsk och jag använder inte hora. För det är skällsord och det är respektlöst och det är förnedrande /.../ det är ju skällsordet för manliga köpare, ja men om det finns kvinnliga, det är inte definitionen på kvinnliga köpare. Näbbgädda då eller? /.../ Jag tycker att det är jätteviktigt. (Intervjuperson 4)

Andra benämningar som respondenterna använder sig av är bland annat ”erfarenhet av prostitution” och att ”vara i prostitution” eller ”personer som säljer sex”. Dessa uttryck motiveras av med att man vill skilja på vad man är och vad man gör. Längre fram kommer vidare funderingar kring vad olika begreppsanvändning kan komma sig av och leda till.

Konstruktioner av prostitutionsfältet

Som vi nämnde i inledningen av kapitlet kommer vi nedan att utveckla vår analys av det ”prat” vi nu lyft fram. Först lägger vi fram möjliga förklaringar till de olika tankarna utifrån begrepp hämtade från det socialkonstruktionistiska perspektiv vi diskuterat i kapitlet ”teoretiska perspektiv”. Under rubriken ”konsekvenser” kommer vi att lyfta diskussionen genom att fundera vidare på möjliga

konsekvenser av de olika sätt socialarbetarna pratar om sin målgrupp på. Vi avrundar med tankar kring slutsatser relevanta för socialt arbete generellt.

Som vi gått igenom i teoriavsnittet kan man tänka sig att vi alla ingår i ett samhälle som är uppbyggt av sociala konstruktioner. Ett sätt att se på en företeelse har alltså konstruerats på grund av den kontext synen uppstått i. När vi tittar på bakgrundsvariablerna för våra respondenter ser vi att det är både män och kvinnor, de har olika åldrar och utbildningar (alla är dock socionomer i botten), de har olika arbetslivserfarenheter innan det nuvarande yrket och de har arbetat allt från ett par till mer än tjugo år. Dessutom är det flera olika typer av verksamheter med olika arbetsuppgifter och målgrupper representerade. En av dem arbetar med KAST – köp/are av sexuella tjänster (olika benämningar i olika städer) och några arbetar med människor som har erfarenhet av att sälja sex. En del arbetar främst med behandlande samtal, andra jobbar mest uppsökande och några arbetar med både och.

Dessutom finns bland dem som arbetar uppsökande de som har huvudfokus på Internet som arena, och de som har huvudfokus på människor i gatumiljö. Detta tillsammans med att de verkar i tre skilda städer, med olika politiska klimat, medverkar till att det inte är förvånande om de resonerar olika om saker som synen på prostitution. Kanske är det så att de socionomer vi intervjuat faktiskt träffar helt olika människor, som är på olika stadier av förändring och har olika bakgrunder och livssituationer. Till exempel får förmodligen den som sitter och kartlägger människor på Internet, och försöker få kontakt med dem, inte lika många samtal som den som enbart jobbar med behandling, och aldrig behöver jobba uppsökande. Personen som arbetar uppsökande med Internet som arena, belyste svårigheten med att närma sig målgruppen, exempelvis händer det att kontakten bryts efter en tids e-postande då personen väljer att sluta höra av sig. Även en av socionomerna som inte arbetar uppsökande, menar att det krävs mycket tålamod av hennes kollegor som ska försöka etablera en kontakt på gatan med målgruppen. Elofsson & Ahqvist (2009) tar också upp skillnaden mellan arbetet som bedrivs på Internet och på gatan i sin C-uppsats. En av deras slutsatser innebär att de som arbetar mot arenan Internet är mer inriktade mot ett skadereducerande tankesätt, medan de som arbetar mot arenan ”gatan” har en syn som präglas av en tydligare nolltolerans.

Kanske är det också så att samhällets syn kan te sig olika beroende på hur mycket kommunen man är verksam i är beredd att satsa på målgruppen man arbetar med. Våra respondenter har ingen helt samstämmig syn när det gäller prostitution, det blir tydligt att de ser på fenomenet från olika synvinklar.

Om man har en mer psykodynamisk ingång i samtalet kan det också vara troligare att man hittar orsakssamband när det gäller trauman bakåt i tiden. Har man däremot lösningsfokuserade samtal, med fokus på nuet och hur man vill ha det framöver, får man kanske inte reda på dessa saker, även om de finns där.

Det finns en person bland de vi intervjuat som sticker ut mest från gruppen när det gäller sin syn på orsaker, konsekvenser och sätt att prata om prostitution, men detta är också samma person som arbetar lösningsfokuserat, uttalat skadereducerande och utskiljer sig mest när han pratar om samhällets syn. En möjlig förklaring är att det finns olika debattklimat i de olika städerna som kanske påverkas av olika traditioner vad gäller politisk ställning. Kanske kan det vara så, att de som pratat med oss förutsätter att vi har med oss ett bestämt samhällsperspektiv, vilken då skulle skilja sig från socialarbetarnas, och att deras uppgift är att nyansera denna? En förklaring skulle kunna vara att man i sin vilja att företräda de man arbetar med tar stark ställning mot det man ser som samhällets skeva bild, för att nyansera den. Samhället blir de som inte har kunskapen som socialarbetarna besitter och följaktligen de som måste upplysas. Man menar att man bland annat har fått synen på prostitution från verksamhetens samlade erfarenheter av människorna i den, men kanske är det ett konstruerande utifrån erfarenheterna och viljan att skilja ut sig från det ”fördomsfulla” samhället.

Hur det än är med detta, så har de åsikter och arbetssätt man använder samskapats av samhället runt omkring, de olika socialarbetarna skulle i så fall i större utsträckning komma fram till liknande slutsatser om de arbetade i samma kommun. En tolkning kan göras att det finns ett handlingsutrymme som kan nyttjas till att forma syn på arbetet och arbetsuppgifterna. Detta blir tydligt då de olika städerna arbetar till viss del olika. Propagerandet för de respektive arbetsplatsernas olika sätt att arbeta kan liknas vid ett förhandlingsmoment, då man vill visa på fördelarna och skapa ett arbetssätt.

Hur har då de olika åsikterna och arbetssätten inom verksamheterna skapats? I teoridelen har vi tagit upp begreppet institutionalisering. Där förklarades att institutionalisering kräver att särskilda kunskaper om ”hur man gör” vandrar

vidare till nästa generation. Överfört på en arbetsplats tänker vi oss att nästa generation består i nya kollegor. Denna kunskap blir genom överföringsprocesser till sanning, den objektivteras i både de äldre och de nyare medarbetarnas medvetanden – detta kan betraktas som en institutionaliseringsprocess. Reifikation har skett när medarbetarna inte längre tänker på att kunskapen är skapad av deras föregångare, och därför är omformbar, utan tänker på den som sanning. Detta kan jämföras med den ”prostitutionskunskap” en av de personer vi intervjuat talar om som något speciellt för deras arbete. Denna kunskap kan man enligt henne inte läsa sig till utan måste arbeta för att kunna ta del av, varför man inte kan ha samtal med en gång som ny. Vi skulle kunna tolka detta som att man måste socialiseras in i gruppen och i rätt sätt att tänka (att definiera situationen) innan man får lov att framträda för teamets räkning, för att använda Goffmans termer (Goffman 2007). En annan av våra intervjupersoner berättar ju också om de personer som varit med längst, och deras erfarenheters betydelse för gruppens samlade kunskap, vilket är ett fenomen som också tagits upp i teoridelen, som ett led i institutionaliseringsprocesser.

Språket är, enligt Berger & Luckmann (2003) centralt för skapandet och vidmakthållandet utav förståelsen av verkligheten. Men också föremål kan ha en sådan betydelse. Som tagits upp i teori-avsnittet finns föremål som uttrycker subjektiva avsikter. Detta skulle vi kunna jämföra med det ”kitt” med produkter som delas ut i X-stad och som väcker starka känslor i våra intervjuer, då kittet uppfattas signalera ett förhållningssätt till prostitution. Precis som olika begrepp, har dessa föremål olika betydelser för olika intervjupersoner, avsändarna har en avsikt men andra kan tolka avsikten på ett helt annat sätt. Föremålets avsikt kan tolkas som kontaktskapande, visa på medmänsklighet, eller som att det visar på ett ”OK” från verksamhetens sida, till dem som befinner sig i prostitution, att fortsätta med det de gör.

En annan tanke vi fått, efter att ha analyserat vårt material, är att uppfattningen att fältet ses som kontroversiellt, och att det finns mytbildningar och spänningar i åsikterna kring det, medför att det blir ännu viktigare att skapa tydliga definitioner av situationen i arbetsgruppen. Detta så att man vet var man står då ”mothuggen” och frågorna kommer. Fältet i Sverige är väldigt litet vilket gör att socialarbetarna är synliga för varandra, de träffas allihop en gång om året och på utbildningar, de arbetar efter samma målformuleringar, men trots detta finns ingen tydlig samsyn.

Snarare kan man uppfatta utifrån deras sätt att prata om varandra att det finns en resignation inför att de tycker och tänker olika. Men om vi även träffat människor som arbetar med dessa målgrupper i länder med annan lagstiftning, skulle deras prat troligtvis te sig ännu mer avvikande. Kanske är det positivt att de är olika, och bra att de kompletterar varandra – en åsikt två av intervjupersonerna framfört. Men kanske kan det också vara bra om de kan ha större förståelse för varandras olikheter och dra nytta av de olika erfarenheterna samt reflektera över de olikheter som finns i synsätt och hur man arbetar, och hur det i förlängningen påverkar målgruppen. Detta istället för att så starkt hålla fast vid den egna gruppens objektiverade sanningar. Kanske kan det vara fruktbart att genom att reflektera över de olikheter som finns i synsättet på hur man arbetar, och i förlängningen hur det påverkat målgruppen, kunna se att ”sanningarna” är produkter av erfarenheter och diskussioner, och att detta gäller för alla verksamheter i socialt arbete?

Konsekvenser

Slutligen har vi funderat kring vad synen på prostitution och det egna arbetet gör med verksamheten och människor som möter den. En företeelse som gör att man i de tre städerna ser sig som olika är att man använder sig av olika begrepp, bland annat på målgruppen. Detta kan enligt vad vi tagit upp i avsnittet tidigare forskning ha stor betydelse. Den valda benämningen representerar den syn man har på personen som säljer/köper, i ett laddat fält med olika synsätt.

Vi kan inte i vårt material läsa in att någon person intar en tydlig position i diskussionen mellan den fragmenterade och sammanhållna synen, även om det finns tendenser att vissa personer pratar mer för ena sidan än den andra. Då alla ingår i en myndighet som i sig är byggd på en lagstiftning som grundar sig i ett offerperspektiv, och en negativ hållning gentemot prostitution, är det förståeligt att verksamheterna genomsyras av detta perspektiv. Att sluta sig till det normaliserande synsättet skulle vara oförenligt med verksamhetsmålen som bland annat går ut på att stoppa nyrekrytering till prostitution. Det går dock se att det finns tendenser att mildra denna svart-vita syn till förmån att se att individer kan ha olika berättelser.

En av de företeelser respondenterna tyckte var problematisk, var de stereotypa beskrivningar av målgruppen som finns i samhället. Socialarbetarna får insyn i människors livsberättelser. Genom att ”horor” eller ”torskar” blir människor som

de lär känna tänker vi att stereotyperna blir allt mer skeva jämfört den verkliga människa som sitter framför dem. Anonymiteten är ju enligt Berger & Luckmann större ju längre avståndet är från en person. Människor i samhället i stort har troligtvis inte så mycket nära kontakt med personer som de vet befinner sig i prostitution – varför de stereotypa beskrivningarna kan ligga närmre till hands.

Berger och Luckmann (2003) framhåller som tidigare nämnts samtalets och språkets viktiga funktion när det gäller att skapa konstruktioner. Vi funderar på ifall behandlare och klient/brukare sätter upp ett sätt att samtala på, en gemensam syn på prostitution med en benämning som känns bekväm för dem båda. Alla informanter har påpekat vikten av en bra relation för att behandlingsarbetet ska fungera. Att använda sig av ett språk som känns bra för dem båda är en viktig del i det. Den sociala interaktionen gör saker med människor, behandlare och klient/brukare påverkar varandra. När klienten/brukaren kommer till mottagningen är socionomen ”experten” på teori och har kunskap genom erfarenhet av människor som hon/han har mött. Brukaren/klienten är i sin tur expert på sin situation. En del av informanterna säger att de anpassar sina val av benämningar, efter vad klienten/brukaren säger, en del använder uttryck som de uppfattar är neutrala och inte dömande. Det finns uppenbarligen en laddning i orden men innebörden kan vara olika beroende på hur man tolkar dem. Att bli kallad hora eller prostituerad när man själv väljer att benämna sig sexarbetare kan uppfattas som kränkande – detsamma borde gälla om någon som ser sina handlingar som destruktiva och vill lämna prostitutionen, blir kallad sexarbetare.

Samtalets interaktion sker som sagt åt två håll. Då man som klient/brukare möter människor med ”prostitutionskunskap” är risken att man identifierar sig med de begrepp och de förklaringsmodeller som presenteras. En av de vi intervjuat formulerade ju att hon brukar säga ”många kan känna såhär – känner du igen dig?”. Frågan är då, om de svarar att de känner igen sig, handlar det om att de tagit över ett alternativ som presenterats för dem? Även det omvända kan gälla, om man möter människor som inte skulle tycka ens problem är problematiskt, fast man själv upplever det så, kanske man tvingas försöka omforma sin berättelse för att passa in. Alla pratar om vikten att lyssna på målgruppen, att inte köra över dem, att inte lägga sina perspektiv i munnen på dem, och så vidare. Ur ett socialkonstruktivistiskt synsätt är detta svårt, då interaktion mellan människor oundvikligt innebär en ömsesidig påverkan genom såväl språk som gester och

mimik. Vi uppfattar det som att en förhandling sker mellan parterna, om hur de båda ska förhålla sig till situationen de befinner sig i, och därmed också vilka ord som ska användas. Precis som att det är svårt för oss att i vår analys säga ”så här tycker de vi intervjuat”, då vi är medskapare i samtalet, är det svårt att som socialarbetare säga ”så här formulerar klienterna/brukarna det”. Den öppenhet många betonar som viktig, blir därför essentiell. Man måste alltså vara lyhörd, inte bara för vad klienten/brukaren säger, utan även för vad man själv bidrar med i samtalet.

Lipsky (1980) beskriver att gräsrotsbyråkrater, här översatt till socialarbetarna, får lära sig hantera att möta mängder av människor och massprocessa uppgifter de ställs inför. Det kan leda till att de använder sig av stereotyper och rutiner. Han menar också att valen, rutinerna och tankebanorna som gräsrotsbyråkraterna använder sig av blir deras policy. Socionomerna har presenterat olika sätt att se på, förhålla sig till och agera gällande prostitution, förenligt med Lipskys uppfattning om det handlingsutrymme gräsrotsbyråkraten har. Olika arbetskulturer har skapats. Våra informanter kommer inte överens om tolkningar av området, trots att de är få och verkar i ett begränsat fält. Denna mångfald är en konsekvens av att det finns ett formbart handlingsutrymme hos socialarbetarna vi intervjuat. Detta är inget som gäller enbart dem, då socionomer som en grupp bland gräsrotsbyråkraterna generellt har ett stort handlingsutrymme. Om detta är positivt eller negativt lämnar vi åt andra att diskutera.

Referenser:

Andersson G, Swärd H (2008) "Etiska reflektioner". I Meeuwisse A, Swärd H, Eliasson-Lappalainen R, Jacobsson K (red.): *Forskningsmetodik för socialvetare*. Stockholm: Författarna och Bokförlaget Natur och Kultur.

Anderson, S (2002) *Prostitution and sexual Autonomy: Making sense of the Prohibition of Prostitution*", i *Ethics*, 112, 4, 748-780.

Aspers, P (2007) *Etnografiska metoder*. Slovenien: Författaren och Liber AB.

Berger, P L, Luckmann, T (2003) *Kunskapssociologi, hur individen uppfattar och formar sin sociala verklighet*. Falun: Scandbook AB.

Blom B, Morén S, Nygren L (2006) *Kunskap i socialt arbete*. Stockholm: Natur och Kultur.

Bowers Andrews "A socialworkers perspective on pornography" i *Affilia: Journal of Women & Social Work* 1988 s. 23-33

Elofsson & Ahqvist (2009) *Hur arbetar socialarbetare med prostitution? –En fallstudie om socialt arbete i arbetet med prostitution och om socialarbetares syn på sexköpslagen*. Examensarbete i socialt arbete. Malmö högskola

Goffman, E (2007) *Jaget och maskerna*. Stockholm: Nordstedts Akademiska Förlag

Göteborgs stad (Maj 2008). Hämtad 17 maj 2010 från:
http://www.goteborg.se/wps/wcm/connect/62e24f80421812aaa6abaf6f1cf2ff43/prostitutionsgruppen_rapport_080515.pdf?MOD=AJPERES&CONVERT_TO=URL&CACHEID=62e24f80421812aaa6abaf6f1cf2ff43

Göteborgs stad (29 april 2010). Hämtad 17 maj 2010 från:
<http://www.goteborg.se/wps/portal/kast>

Hedin & Månsson (1998) *Vägen ut*. Stockholm: Carlssons Bokförlag.

Holmström, C (2008). *Hur talar vi om prostitution? NIKK magasin, nummer 2*. Hämtad 2 juni 2010 från:
<http://www.nikk.uio.no/?module=Articles;action=Article.publicShow;ID=752>

Lipsky (1980) *Street – level bureaucracy*. USA, Russel sage foundation

Malmö stad. (11 mars 2009). Hämtad 17 maj 2010 från:

<http://www.malmo.se/Medborgare/Social---familjefragor/Personligt-stod/Kompetenscenter-prostitution/Flikelement/Ladda-ner/pagefiles/Verksamhetsberattelse-for-Kompetenscenter-Prostitution-2008.pdf>

Martinell Barfoed, E (2008) *Berättelser om adoption*. Lund: Socialhögskolan, Lunds universitet.

May, T (2001) *Samhällsvetenskaplig forskning*. Lund: Studentlitteratur.

Meeuwisse A, Swärd H (2006) "Vad är socialt arbete?" i Meeuwisse A, Svensson S & Swärd H, (red.): *Socialt arbete - en grundbok*. Stockholm: Författarna och Bokförlaget Natur och Kultur.

Stockholm stad (2009). *Prostitutionsenheten – verksamheter och kunskaper*. (pdf-fil) Hämtad 17 maj 2010 från: <http://www.stockholm.se/prostitutionsenheten>

Vetenskapsrådet (2002) *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning* (pdf-fil) Stockholm: Elanders Gotab.

Westerstrand, J (2008) *Mellan mäns händer*. Uppsala: Universitetstryckeriet.

Östergren, P (2006) *Porr, horor och feminister*. Stockholm: Natur och Kultur.

Bilaga - Intervjuguide

Arbetet

Hur länge har du arbetat här?

Berätta om hur du hamnade här. (utbildning, tidigare arbeten, intresse osv.)

Vad innebär dina arbetsuppgifter?

Vilka grupper av människor möter du i ditt arbete? (Sk. Klienter, samarbetspartners osv.)

Arbetsmetoder/teorier du använder dig av i ditt arbete? På vilka sätt representativt för ert arbete med målgruppen? Utmärkande för förändringsarbete svårigheter, motivation till omotiverade?

Vad skulle du säga är verksamhetens mål? Hur ser målgruppen på verksamhetens mål? Hur ställer du dig till dessa mål? Vad tycker du är viktigast i ditt arbete?

På vilka sätt kommer målgruppen (säljare, köpare, anhöriga) i kontakt med er? Är det vanligt att målgruppen själva söker sig till er? Varför? (KAST – samhälle syn, personlig orsaker..)

Upplever du några hinder i ditt praktiska arbete? Hur tar de sig i uttryck? Hur hanterar du dessa? Skulle du vilja kunna göra på något annat sätt? Vad skulle behövas för att undanröja dessa hinder? Är detta önskvärt?

Syn på prostitution

Tänker du att det finns skillnader i arbetet med (prostitution) på olika håll i landet? På vilket sätt, orsaker? Positivt/negativt?

Skillnader internationellt? Till exempel lagstiftningen, vad har den för påverkan på ditt arbete, hur tänker du kring den (för berörda parter)? Andra skillnader?

Vilket uttryck använder du helst: prostitution/försäljning av sexuella tjänster/sexarbete? Varför? Vad ingår i detta för dig?

Hur uppfattar du samhällets syn på (prostitution)?

Skiljer sig denna från din egen syn? På vilket /vilka sätt? Skulle du vilja ställa dig till en viss teoribildning (feminism)? Sociala, kulturella, historiska orsaker. Upplever du att en viss teoribildning är förhärskande i samhället? På vilket sätt skulle du säga att din syn vuxit fram (erfarenhet/forskning/annat)? Verksamhetens syn? (orsaker -strukturellt/individuellt)

Kan man urskilja grupper i samhället som har olika syn på (prostitution)? (Vilka har rätt att uttala sig) Hur uppfattar du (prostituerades) syn? (Hur uppfattar du köparnas syn?) Hur uppfattar du politikerns syn? Hur uppfattar du samarbetspartners syn?(andra grupper som tagits upp) Olika avdelningars syn? Har du någon tanke kring varför det finns olika syn?

Finns säljare som är offer och de som inte är offer? Finns köpare som är offer/inte offer? Finns olika typer av (prostitution) som man bör behandla olika/som man bör ha olika syn på/som innebär olika grader av frivillighet/innebär socialt problem i olika grad. Vad är det som utgör (prostitution) till ett socialt problem? För vem? (säljare, köpare, samhälle?) (finns prostitution som inte innebär socialt problem enligt dig)? Hur hjälpa utan att stämpla/säga att det är ok att köpa sex?

Konflikt i synsätt

Har du uppfattningen att olika synsätt ”krockat” /kommit i konflikt med varandra i arbetet? (exempel, vilkas syn krockar, hur går det till, konsekvenser, åtgärder osv.) Hur hanterar du detta/Hur tycker du detta bör hanteras?

Har du upplevt att olika synsätt ”krockat” /kommit i konflikt med varandra utanför arbetet? (När du till exempel berättar vad du arbetar med) Reaktionen när människor får veta vad du jobbar med? Hur hanterar du detta?

Kan det i vissa situationer vara positivt att undvika ”krockar” genom att tona ner sina egna/verksamhetens utgångspunkter/mål/syn? Klienten? (uppåt?)

På vilket sätt bemöts du som socialarbetare av:

- Politiker
- Samarbetspartners
- Studenter
- Yrkesgrupper på kurs
- Journalister/forskare
- Målgruppen, anhöriga

Uppfattar du det som att du har olika roller i ditt arbete (beroende på situation / vilka du möter)? Vilka är rollerna/vad karaktäriserar de olika rollerna? Hur hanterar du detta?